

ZEMĚPANSKÉ PÍSEMNOTI PRO SLEZSKÁ MĚSTA (DO ROKU 1360). POKUS O STATISTICKÝ PŘEHLED

Tomáš Velička

Tomáš Velička: Sovereign documents for Silesian towns (until 1360). An attempt at a statistical survey

This work deals with sovereign documents intended for Silesian towns from the beginning of their existence until 1360. The subject of interest is their chronological stratification, the content groups, the ratings according to the publishers and the recipients, and the connection to the itinerary of the publishers of these documents.

Key Words: Silesia, Silesian princes, Czech king, documents, towns, diplomatics

Součástí bližšího poznání vývoje měst jakéhokoliv regionu je rekonstrukce jejich vztahu k vrchnosti. Ten dnes můžeme odhalovat převážně (a v případě slezských měst to platí takřka výlučně) na základě dochované listinné a mandátové materie, která byla vydána těmito vrchnostmi pro města. Předpokladem pro takové vyhodnocení je existence přehledu těchto písemností a jejich základního vyhodnocení a zachycení na časové ose, stejně jako uvědomění si jejich obsahu v závislosti na okamžiku a okolnostech jejich vyhotovení s ohledem na adresáta takové písemnosti. Odtud dál potom lze postupovat k detailní analýze jednotlivých příjemců, či vydavatelů. Cílem následujících řádek je podat v jistém smyslu statistický přehled listin a mandátů vydaných vrchnostmi¹ pro zeměpanská slezská města. Slovo statistický by zde spíše mělo být dáno do uvozovek, neboť celý středověk patří ještě k období předstatistickému a data, která zde vyhodnocujeme, jsou do určité míry zkreslena mírou dochování – nejde tudíž o prameny hromadné povahy.² Tuto okolnost nelze ztrácet ze zřetele, nicméně i přesto je takový postup legitimní, byť v sobě skrývá zmíněná úskalí. Že takové přehledy mají smysl, prokázal pro české prostředí opakovaně Ivan Hlaváček.³ Pro Slezsko doposud podobný pokus nebyl podniknut,⁴ i když právě on může přiblížit specifika výkonu správy jednotlivých oblastí politicky roztržitého regionu.⁵

* Studie vznikla v rámci řešení projektu Univerzity Karlovy Progres č. 3 (Q07), Centrum pro studium středověku.

1 Co pod tímto pojmem rozumím, rozvíjím níže.

2 K jejich charakteru viz Ivana EBELOVÁ, *Písemnosti hromadné povahy a jejich zpřístupňování*, in: *Pragmatické písemnosti v kontextu právním a správním* (Opera Facultatis philosophice Universitatis Carolinae Pragensis, vol. VI), Praha 2008, s. 289–305.

3 Ivan HLAVÁČEK, *Die Luxemburger und die böhmischen königlichen Städte des 14. Jahrhunderts im Lichte ihres Privilegiengutes*, in: *Die Stadt als Kommunikationsraum. Beiträge zur Stadtgesellschaft vom Mittelalter bis ins 20. Jahrhundert. Festschrift für Karl Czok zum 75. Geburtstag*, hrsg. von Helmut Bräuer – Elke Schlenkirch, Leipzig 2011, s. 413–430; Ivan HLAVÁČEK, *Johann von Böhmen und die böhmischen Städte*, in: *John of Luxembourg (1296–1346) and the art of his era: proceedings of the international conference, Prague, September 16–20. 1996*, ed. Klára Benešová, Praha 1998, s. 19–27.

4 Jediné dvě studie, které jdou tímto směrem, jsou: Mateusz GOLIŃSKI, *Miasta i politika gospodarcza Henryka IV Probusa*, in: *Śląsk w czasach Henryka IV Prawego* (Wratislavia Antiqua. Studia z Dziejów Wrocławia, t. 8), pod. red. Krzysztofa Wachowskiego, Wrocław 2005, s. 49–62 a studie Krzysztofa Prokopa uvedené níže.

5 K vývoji slezských měst ve středověku viz Walter KUHN, *Die deutschrechtlichen Städte in Schlesien und Polen in der ersten Hälfte des 13. Jahrhunderts*, Marburg an der Lahn 1968; Krystyna KAMIŃSKA, *Lokacje miast na prawie magdeburskim na ziemiach polskich do 1370 r. (Studium historycznoprawne)*, Toruń

V této studii bude podán nejprve chronologický a obsahový přehled zeměpanských písemností určených pro slezská města. Následuje představení příjemců a vydavatelů z hlediska toho, jak se na této komunikační výměně podíleli. Největší prostor potom dostávají nejaktivnější vydavatelé sledovaných pramenů. Rozsah práce je vymezen horní hranicí představující rok 1360. Tato volba nutně vyplývá ze stavu edičního zpřístupnění relevantního materiálu a jen v některých případech mohla být překročena.

Mezi sledované vydavatele panovnických písemností pro zeměpanská slezská města je třeba počítat místní knížata, české krále z titulu vratislavského, hlohovského a svídnicko-javorského vévody⁶ a vratislavské biskupy.⁷

Jako příjemci přicházejí v úvahu slezská zeměpanská města – tedy takové lokality mající městský charakter, jejichž bezprostřední vrchností byly v předchozím odstavci uvedené osoby. Zohledňovány jsou pouze ty písemnosti, které byly adresovány městu jako celku, popřípadě se dotýkaly celého města. Do přehledů tak nejsou pojaty dokumenty, které byly určeny pro jednotlivé měšťany.

I.

Geneze slezských měst spadá do počátku 13. století a hlavní vlna jejich zakládání tu přišla po roce 1241 po mongolském vpádu. V 1. polovině 13. století vzniklo ve Slezsku cca 25 měst, ve druhé polovině století asi 75. Nejsilnější byl lokační proces v 50. a 60. letech 13. století, vysoké tempo si ale udržel až do roku 1300. Do roku 1342 ve Slezsku existovalo zhruba 120 měst a městeček. Pro srovnání dodejme, že v podobně rozlehlém Velkopolsku jich bylo jen 52.⁸

Naprostá většina zakládaných měst tu byla zeměpanského původu. Silná byla vedle toho fundační aktivita vratislavských biskupů. Méně častá byla klášterní, neřku-li šlechtická založení. Základy měst byly v zásadě stejné jako jinde ve středovýchodní Evropě: podhradská sídla, trhové vsi atd.⁹ Význam města se zvyšoval i v souvislosti s knížecí rezidencí. Jak

1990; Jan DRABINA, *Historia miast śląskich w średniowieczu*, Kraków 2000; Jan DRABINA, *Miasta śląskie w średniowieczu*, Katowice 1987; Jan DRABINA, *Życie codzienne w miastach śląskich w XIV i XV wieku*, Opole 1991; Maria BOGUĆKA – Henryk SAMSONOWICZ, *Dzieje miast i mieszczaństwa w Polsce przedrozbiorowej*, Wrocław 1986; Juliusz DEMEL – Kazimierz POPIOŁEK, *Miasta a miasteczka dolnośląskie*, Warszawa 1961; Franciszek LENCZOWSKI, *Ze studiów nad problemami miast śląskich do końca XIV wieku*, Opole 1965; *Schlesisches Städtebuch* (Deutsches Städtebuch, Band 1. Schlesien), hrsg. von Heinz STOOB und Peter JOHANEK, Stuttgart – Berlin – Köln 1995; nejnověji je třeba zmínit práce *Die Rechtsstadtgründungen im mittelalterlichen Polen* (Städteforschung A 81), hrsg. von Eduard MÜHLE, Köln [etc.] 2011; Rafał EYSYMONTT, *Kod genetyczny miasta. Średniowieczne miasta lokacyjne Dolnego Śląska na tle urbanistyki europejskiej*, Wrocław 2009 (srov. recenzi Bogusława Czechowicze v *Szkice Legnickie* 32, 2011, s. 225–246).

6 Počítám sem i písemnosti, které čeští králové vydali ve prospěch Vratislavi či svídnicko-javorských měst v době, kdy ještě nebyli příslušnými knížaty, ale jejich nástupnictví v daných regionech již bylo ošetřeno.

7 Následující přehledy jsou prováděny na základě edic: *Schlesisches Urkundenbuch IV.–VI.* (dále jako *SUB*), bearb. von Winfried IRGANG, Köln [etc.] 1988–1998; *Regesten zur schlesischen Geschichte*, 6 Bände (dále jako *SR*), hrsg. von Colmar GRÜNHAGEN – Konrad WUTKE – Erich RANDT, Breslau 1875–1930; *Regesty Śląskie, 5 tomów 1343–1360* (dále jako *RŚI*), pod red. Waclawa KORTY, oprac. Kazimierz BOBOWSKI – Janina GILEWSKA-DUBIS, Wrocław 1975–1992 (s doplňky Eugeniusze Kobdzaje: recenze k prvnímú svazku *RŚI*, Archeion LXIX, 1979, s. 336–346 (dále jako Kobdzaj I.); k druhému svazku, Archeion LXXX, 1986, s. 239–256 (dále jako Kobdzaj II.)).

8 *Historia Śląska. Tom I. Do roku 1763. Część I. Do połowy XIV wieku*, pod red. Karola MALECZYŃSKIEGO, Wrocław 1960, s. 448.

9 Franciszek LENCZOWSKI, *Ze studiów nad problemami*, s. 9–23.

stoupal počet jednotlivých piastovských větví, zvyšovalo se i množství rezidenčních měst.¹⁰ Mezi nejvýznamnější slezská města se v průběhu 13. století vyprofilovala především Vratislav, sídlo vratislavských knížat, která během některých úseků 13. století směřovala k zisku hegemonie ve slezském prostoru a expandovala i do sousedních polských oblastí.¹¹ Město bylo rovněž sídlem vratislavského biskupa a řady důležitých církevních institucí (kapituly, kláštery). V neposlední řadě byl podstatným činitelem hospodářský význam lokality. Ještě v první polovině 13. století neztrácela s Vratislaví příliš krok Lehnice, která byla v této době dočasně sídlem vratislavských vévodů. V polovině 13. století tu vzniká samostatná lehnická (lehnicko-břežská) knížecí větev. Třetím do počtu nejvýznamnějších slezských měst byl Hlohov ležící v severozápadní části regionu. Z ostatních rezidenčních měst postupně získávala na významu Svídnice a také Břeh. Z hornoslezských lokalit byla největší Ratiboř. Zvláštní postavení zaujímal biskupská Nisa, kde vratislavský biskup často rezidoval, ale která rovněž patřila ke skupině větších slezských měst.¹²

II.

V této části bude představeno chronologické rozvrstvení sledovaných písemností od 60. let 13. století, kdy se objevují nejstarší listiny určené pro města, až po rok 1360. Pro účely této studie jsem provedl nárys osmi věcných skupin zeměpanských písemností pro tyto příjemce, které budou v následujícím přehledu zohledněny.¹³ Rozumí se samo sebou, že v některých listinách bývalo dotčeno více skutečností zařaditelných do více než jedné kategorie. V takových případech jsem rozhodoval podle převažujícího obsahu. Jde tu skutečně jen o věcné skupiny bez ohledu na vnitřní či vnější znaky příslušné písemnosti. V tomto členění tedy nerozlišuji listiny a mandáty. Pro větší přehlednost jsem zkoumané období rozdělil do dvacetiletých úseků, v nichž budou sledovány hlavní tendence a proměny písemností určených pro města.

Mezi příjemci vystupuje celkem 42 městských lokalit. Z časového úseku takřka sta let se dochovalo 561 písemností určených pro analyzovanou příjemceckou skupinu, které během svých vlád vystavilo 36 osob.¹⁴

10 Hugo WECZERKA, *Die Residenzen der schlesischen Piasten*, in: *Fürstliche Residenzen im spätmittelalterlichen Europa* (Vorträge und Forschungen 36), hrsg. von Werner Paravicini – Hans Patze, Sigmaringen 1991, s. 311–347; viz též *Höfe und Residenzen im spätmittelalterlichen Reich: ein dynastisch-topographisches Handbuch. Teilband 2., Residenzen*, hrsg. von Werner PARAVICINI, bearb. von Jan HIRSCHBIEGEL und Jörg WETTLAUFER, Sigmaringen 2003, s. 79–82 (Vratislav), 526–528 (Svídnice), 283–284 (Javor), 336–338 (Lehnice), 215–216 (Hlohov), 82–83 (Břeh), 434–436 (Opole) atd. podle rejstříku.

11 Ewa MALECZYŃSKA, *Próby odbudowy państwowości polskiej w oparciu o Śląsk w XIII wieku. Szkice z dziejów Śląska*, Wrocław 1953.

12 *Historia Śląska. Tom I. Do roku 1763. Część I*, s. 249.

13 Do první skupiny jsem zařadil konfirmační či observační listiny. Do druhé jsou zahrnuty písemnosti pojednávající o fiskálních záležitostech v širokém slova smyslu, s výjimkou těch, které tvoří samostatnou skupinu a které následují. Třetí skupinu tvoří písemnosti dotýkající se trhu a obchodu – skupina je velmi blízká předchozí a některé písemnosti stojí na hraně. Do čtvrté skupiny náleží kusy dotýkající se nějak soudních pravomocí města. Pátou skupinu jsem nazval městské zřízení, kam spadají pořizovací týkající se vnitřního městského života. Do šesté skupiny patří církevní záležitosti – zpravidla městské špitály. Sedmá skupina je vyhrazena politickým záležitostem – takovým, kdy se město dostávalo do kontaktu s jinou institucí či osobou, nebo pokud šlo o správné záležitosti širšího rázu. Osmá skupina se týká písemností vyjadřujících se k židům.

14 Chronologické a obsahové přehledy doplňuje tabulka č. 1 a 2.

do roku 1300

V 60.–70. letech 13. století je to především Vratislav, která nejčastěji vystupuje jako příjemce zkoumaných písemností. Postupně se přidávají i další města, takže počet dochovaných kusů postupně narůstá. Obsahově se písemnosti teprve rozrůžňují. Zpočátku dominují jednak otázky městského zřízení, jednak fiskální záležitosti. Ve druhé skupině (fiskální záležitosti) se objevují různá knížecí darování, nakládání se cly, s daněmi apod. Ve skupině městského zřízení se velmi často setkáváme s nadáním městských práv. Vedle toho přicházejí nezřídka i obchodní a trhové záležitosti: milové právo, osvobození od cel, dosti často také prodej sukna, což zrcadlí jednu z klíčových aktivit slezského hospodářství.

1300–1320

K výraznému zvýšení produkce (alespoň soudě dle dochovaných kusů) dochází na přelomu 13. a 14. století. Ve srovnání s předchozím desetiletím se v letech 1301–1310 množství dochovaných kusů zdvojnásobuje. Z jednotlivých let tu do popředí vystupuje rok 1310, ze kterého pochází 16 písemností směřovaných městům. Výrazně se na této produkci podílela lehnicko-břežsko-vratislavská knížata, tedy Boleslav III. a jeho bratři. Je to právě Boleslav III., který bude v následujících desetiletích udávat tempo knížecí komunikaci s městy. I v dalším desetiletí počet dochovaných kusů stoupá. Prohlubuje se diferenciaci obsahových druhů písemností. Nejvyšší podíl si s náskokem připsaly písemnosti ve fiskálních záležitostech, ale vysoký podíl – jednu pětinu – mají také konfirmační listiny. Nově se objevují observační listiny, s nimiž se v následujících letech budeme stýkat častěji.¹⁵

1320–1340

Další nárůst lze sledovat ve 20. i 30. letech 14. století. Lví podíl na něm měly písemnosti zmiňovaného Boleslava III. Co do obsahového hlediska se zvyšuje zastoupení písemností vydávaných v trhových a obchodních, soudních záležitostech, stejně jako v otázkách městského zřízení. Tyto tři skupiny se na rozdíl od předchozích let početně vyrovnávají předtím převažující skupině druhé – tedy fiskálním záležitostem.

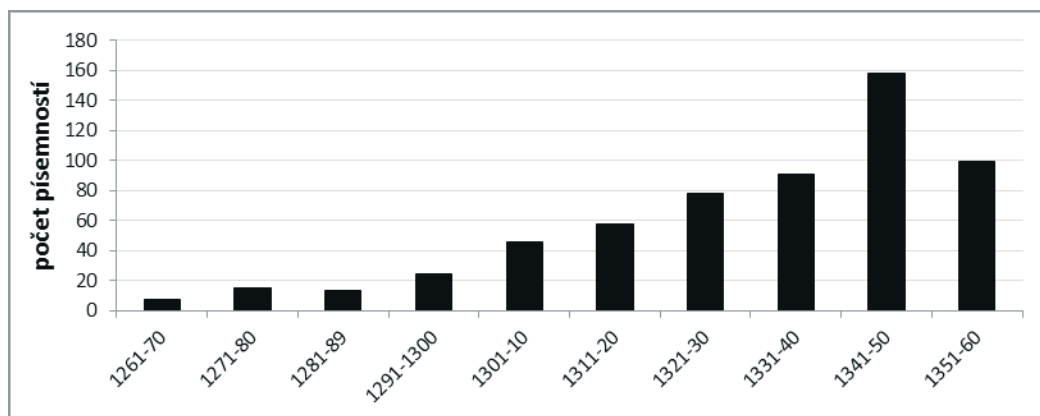
1340–1360

Skokový vzrůst a vrchol počtu vydaných písemností pro města přichází ve 40. letech, kdy jejich množství oproti předchozímu desetiletí stoupá téměř na dvojnásobek a dosahuje počtu přes 150 kusů. K neaktivnějším vydavatelům tu patřil nejen Boleslav III., ale také Jan Lucemburský, Karel IV. a Bolek II. Svídnický. I v 50. letech se emise listin udržuje na relativně vysoké úrovni, i když podstatně klesá oproti předchozí dekádě. Dostává se nyní zhruba na úroveň 30. let. V obsahovém rozložení písemností jsme svědky určité normalizace vývoje, kdy opět začínají převažovat, jako tomu bylo dříve, písemnosti fiskálního charakteru. Tentokrát je jejich podíl výrazný – více než třetinový. K nárůstu počtu těchto kusů dochází především na přelomu 40. a 50. let a potom v závěru let 50. Na druhém místě se za fiskálními písemnostmi umístily kusy vydávané ve věcech trhu a obchodu a městského zřízení. Konfirmace tentokrát tvoří jen asi jednu osminu, také

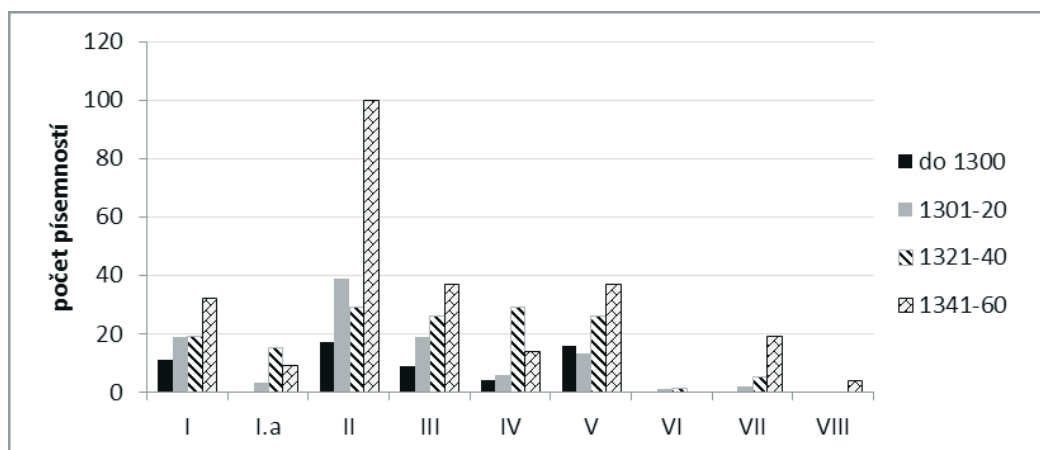
¹⁵ Pod tímto pojmem rozumím takové písemnosti, v nichž jejich vydavatel slibuje dodržovat práva příjemce – na rozdíl od konfirmačních listin, kde je přímo potvrzuje. Blíže viz Tomáš VELÍČKA, Zeměpanské konfirmační listiny pro česká a slezská města do roku 1420, *Historia Slavorum occidentis* 7, 2014/2, s. 194–214 (zde s. 199–201).

počet dochovaných observačních listin klesá. Naopak stoupá množství písemností v šesté skupině, která je označena jako politické záležitosti. Mají to na svědomí především holdy měst, které byly zeměpány zlistňovány.

I. počet zeměpanských písemností pro slezská města do roku 1360

II. obsahové dělení zeměpanských písemností pro slezská města do roku 1360¹⁶

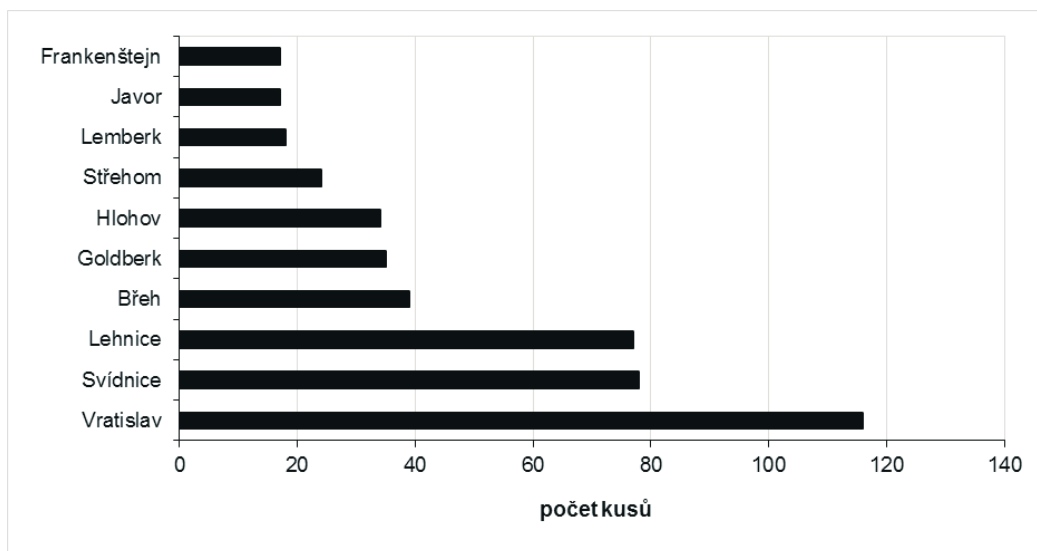

Jako další krok srovnáme jednotlivé příjemce dle počtu obdržených písemností. Nepřekvapí, že všem dominuje Vratislav. Slezská knížata a čeští králové jí vydali 116 kusů. Slezskému největšímu městu poměrně zdatně sekundovala Svídnice s Lehnicí – u obou přichází téměř shodný počet dochovaných písemností (78 a 77). Již s odstupem sledoval vedoucí trojici Břeh, Goldberg a Hlohov. Nad dvacet písemností se dostala ještě Střehom. Vyšší počet dokumentů se dochoval i v případě Lemberku, Javoru, Frankenštejnu, Střelína a Chojnova. Ostatní města neobdržela více než dvanáct písemností. Na čele žebříčku se jednalo vesměs o významná slezská města. Z větších měst v této skupině chybí jen biskupská Nisa, dále Středa a Reichenbach. Středecký a reichenbašský archiv se nezachovaly v dobrém

16 I. confirmace, I.a observace, II. fiskální záležitosti, III. trhové a obchodní záležitosti, IV. soudní záležitosti, V. písemnosti městského zřízení, VI. politické záležitosti, VII. církevní záležitosti, VIII. židé.

stavu,¹⁷ Nisa měla svá příjemecká specifika.¹⁸ V této skupině se kromě ní nenachází žádné z hornoslezských měst. Z ostatních se nejvýše umístila Ratiboř s 11 dochovanými písemnostmi.

III. nejčastější městští příjemci zeměpanských písemností do roku 1360¹⁹

Nepřekvapí, že nejvyšší zastoupení z měst v popředí žebříčku mají lokality lehnického knížectví. Kromě Lehnice byly poměrně intenzivními příjemci knížecích listin také Goldberg a Chojnov. Podobně na tom bylo i Svidnicko-Javorsko, kam patřila nejen druhá Svidnice, ale také sedmá Střehom, osmý Lemberk a devátý Javor. Z vratislavského knížectví je na předních příčkách jen Vratislav, ale její postavení bylo výjimečně silné. Mimo tato tři knížectví, která byla nejsilněji urbanizovaná, se na prvních příčkách nachází již jen Břeh, Hlohov a Frankenštejn. To byla centra dalších tří regionů, které v míře urbanizace jen o málo zaostávaly za svídnicko-javorským, lehnickým a vratislavským knížectvím. Zde přicházelo v úvahu největší množství potenciálních příjemců. Tady byla města nejen ekonomicky, ale i politicky stále silnější a vládnoucí knížata si jejich postavení uvědomovala. Odráží se právě na množství a obsahu písemností, které byly městům směřovány.

V celkovém přehledu do roku 1360 následují vydavatelé. Je jasné, že tímto ohraničením se zužuje záběr a vlády některých panovníků v něm nejsou obsaženy v úplnosti. Nicméně i s tímto rizikem přistupme k anoncovanému srovnání. Vytvořenému žebříčku naprosto a s přehledem dominují dvě významné postavy slezských dějin první poloviny, resp. prvních

17 Viz Otto MEINARDUS, *Das Neumarkter Rechtsbuch und andere Neumarkter Rechtsquellen* (Darstellungen und Quellen zur schlesischen Geschichte 2), Breslau 1906; Stanisław DĄBROWSKI (red.), *Dzierżoniów. Zarys monografii miasta*, Wrocław 1998.

18 Touto specifikou byl nízký počet biskupských písemností, které byly adresovány městu jako celku. Kontrastuje s tím poměrně velké množství dokumentů, které vratislavští biskupové vystavovali pro jednotlivé nisské měšťany.

19 Další pořadí: Střelín (16 kusů), Chojnov (15), Grotkov, Hiršberk, Olava, Nisa, Góra (=12), Mlnstrberk, Ratiboř (=11), Lubín, Bierutov (=9), Reichenbach (7), Zahán (6), Boleslavec (5), Středa (4), Namyslov, Świebodzice, Šprotava (=3), Krosno, Kožuchof, Bělá, Stínava (=2), Opole, Bytom, Wąsosz, Landshut, Zlatý Stok, Mikołajowice, Pačkov, Kařty, Gryfów, Krapkovice (=1).

dvou třetin 14. století – řeč tu je o Boleslavovi III. Marnotratném a Bolkovi II. Svídnickém. U prvního je k dispozici 114 dochovaných kusů pro některé z měst, u druhého, jenž navíc vládl až do roku 1368, 107 položek. Oba také dostanou níže v přehledu jednotlivých vydavatelů logicky nejvíce prostoru. S uctivým odstupem jsou obě knížata následována Karlem IV. Prakticky stejně písemností vydal slezským městům Jan Lucemburský. Kolem čtyřicítky dochovaných písemností je doloženo u lehnického Václava I. a březského (předtím též lubínského a lehnického) knížete Ludvíka I., jenž ale vládl ještě dlouho po roce 1360. Za nimi se již s odstupem umístili Jindřich IV. Probus, Jindřich VI. Dobrý a Boleslav II. Minstrberský. Mezi vydavateli se vyskytnou také představitelé, kteří nikdy nebyli slezskými knížaty. Zlistiňovali zde vesměs z titulu poručníků.

IV. pořadí vydavatelů zeměpanských písemností pro slezská města do roku 1360

	vydavatel	počet kusů		vydavatel	počet kusů
1.	Boleslav III.	114	19.	Jindřich III. Bílý	5
2.	Bolek II. Svídnický	107		Přemysl Ratibořský	5
3.	Karel IV.	48		Lešek Ratibořský	5
4.	Jan Lucemburský	47	22.	Jindřich V. Železný	3
5.	Václav I. Lehnický	41		Konrád II. Hrbatý	3
6.	Ludvík I. Břežský	39		Přemysl II. Hlohovský	3
7.	Jindřich IV. Probus	20		Valdemar Braniborský	3
	Jindřich VI. Dobrý	20		Konrád I. Olešnický	3
	Boleslav II. Minstrberský	20	27.	Jindřich I. Bradatý	2
10.	Jindřich Javorský	17		Vladislav Opolský	2
11.	Jan Stínavský	14		Kazimír Těšínský	2
	Mikuláš II. Minstrberský	14		Jan Jindřich	2
	Jindřich IV. Věrný	14	31.	Boleslav II. Rohatka	1
14.	Bernard Svídnický	13		Václav II.	1
15.	Jindřich III. Hlohovský	12		Boleslav I. Opolský	1
16.	Jindřich V. Tlustý	11		Měšek I. Těšínský	1
	vratislavští biskupové	11		Heřman Braniborský	1
18.	Boleslav I. Surový	6		Boleslav II. Opolský	1

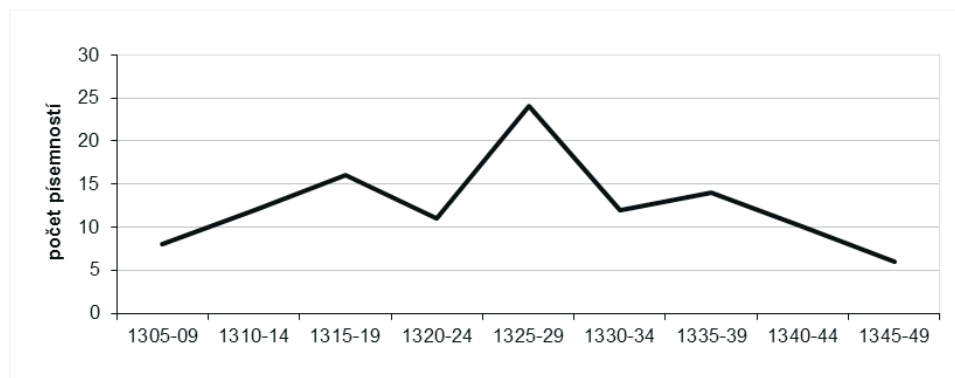
Tyto obecnější přehledy tvoří jakýsi odrazový můstek pro podrobnější rozbor, který se bude zabývat prvními šesti vydavateli z čela žebříčku. Na ně se tedy bude orientovat pozornost následujících řádek. Vedle všeobecného přehledu je tak nutné jít i u zvolených představitelů více do detailu – již jen s ohledem na to, že v celoslezském hodnocení může dojít k určitému zkreslení z hlediska vývoje jednotlivých knížectví.

III.

Boleslav III. Lehnicko-Břežský

Boleslavu III. Marnotratnému²⁰ náleží nejpřednější místo mezi vydavateli písemností pro slezské městské příjemce (do roku 1360). Právě tato stránka jeho působení nás zde bude zajímat. Této problematice se již dostalo částečného zpracování ve studii Krzysztofa Prokopa.²¹ Ten se ale nevěnoval jen Boleslavovi III. a naopak svůj zájem zúžil na města lehnického knížectví. Boleslav však nevládl jen zde, ale částečně také v Břežsku (a Vratislavsku). Roku 1342 se dokonce přesunul na půdu břežského vévodství a vládu v lehnickém knížectví přenechal svým synům.²² V letech dospívání a rané dospělosti vládl společně se svými bratry i ve vratislavském vévodství. Boleslav byl jedním z nejdéle panujících středověkých Piastovců. Jeho první písemnosti pro města vznikají roku 1305, poslední roku 1349. Byl tedy bezmála plné půlstoletí vydavatelem písemností, jimiž se tu budeme zabývat. Jednou z nejdůležitějších ekonomických opor jeho vlády se stala města, a tak není divu, že se dodnes dochovalo 114 jeho listin a mandátů, jež byly určeny městům v lehnickém, břežském a vratislavském knížectví.²³

Rozdělíme-li Boleslavovu vládu na pětileté úseky, je patrné, že emise jeho dokumentů pro města procházela určitým vývojem. Vše jakoby směřovalo k vrcholu ve 2. polovině 20. let, odkud zase počet dochovaných písemností poznenáhlu klesá, až se v posledních čtyřech letech jeho vlády dostává na nulu.²⁴

V. písemnosti Boleslava III. Marnotratného pro slezské městské příjemce

20 Krzysztof T. PROKOP, *Bolesław III Rozrzutny*, in: Stanisław Szczur – Krzysztof Ożóg, *Piastowie*, Kraków 1999, s. 443–445; TÝŽ, *Księstwo legnickie w XIV wieku na tle ówczesnej sytuacji politycznej Śląska*, *Szkice legnickie* 24, 2003, s. 49–74.

21 Krzysztof T. PROKOP, *Miasta księstwa legnickiego w polityce ekonomicznej książąt Bolesława III i Wacława I (1306–1364)*, *Cz. I.*, *Szkice legnickie* 25, 2004, s. 7–28; *Cz. II.*, *Szkice legnickie* 26, 2005, s. 5–34; *Cz. III.*, *Szkice legnickie* 27, 2006, s. 29–54.

22 Krzysztof T. PROKOP, *Miasta księstwa legnickiego*, *Cz. II.*, s. 14–15.

23 SR 2855, 2864, 2865, 2866, 2881, 2904, 2986, 3092, 3133, 3135, 3143, 3144, 3161, 3258, 3277, 3370, 3381, 3392, 3395, 3404, 3469, 3475, 3491, 3533, 3593, 3625, 3626, 3674, 3680 3688, 3696, 3723, 3725, 3768, 3769, 3829, 4038, 4073, 4075, 4105, 4225, 4295, 4304, 4343, 4344, 4356, 4382, 4449, 4450, 4451, 4463, 4465, 4495, 4536, 4537, 4545, 4626, 4658, 4712, 4740, 4741, 4798, 4807, 4812, 4829, 4830, 4831, 4855, 4860, 4891, 4893, 4980, 5013, 5061, 5131, 5133, 5134, 5231, 5244, 5251, 5262, 5276, 5401, 5479, 5480, 5481, 5482, 5490, 5840, 5888, 5907, 5928, 6043, 6062, 6215, 6349, 6350, 6412, 6535, 6544, 6748, 6940, 6982; *RŚI I.*, č. 5, 44, 208, 216, 500, 512, 692, 783; *RŚI II.*, č. 112, 114.

24 V letech 1349–1352.

Boleslav někdy nevydával své písemnosti sám. Hlavně v době nedílné správy otcovského dědictví zlistiňoval s bratry: častěji s Jindřichem VI.,²⁵ méně často v trojici s Vladislavem.²⁶ Na počátku 30. let vydal tři písemnosti spolu se synem Václavem (budoucím Václavem I. Lehnickým).²⁷ Na přelomu 30. a 40. let vznikají Boleslavovy listiny, které uvádějí jako spoluvydavatele oba jeho syny, nebo je příslušný kus vystaven s jejich souhlasem.²⁸ V podobné funkci někdy vystupuje i Boleslavova manželka Kateřina.²⁹

Mezi městskými příjemci Boleslavových písemností zauímají přední místo jeho dvě nejdůležitější rezidenční města: Lehnice³⁰ a Břeh.³¹ Obě byla příjemci jeho kusů již od roku 1310, kdy se osamostatnil v lehnicko-břežském knížectví a bratru Jindřichovi VI. přenechal Vratislavsko. Pro města lehnického knížectví již Boleslav nezlistiňoval po roce 1342, kdy vládl jen v Břežsku. Poměrně často mezi příjemci figuruje Goldberk,³² méně již Vratislav. Všechny Boleslavovy písemnosti pro ni určené vznikly pochopitelně do roku 1310, kdy zde vládl spolu s bratry. Další příčky obsazují menší města Lehnicka, Břežska i Vratislavsko.³³

Boleslav vydal několik písemností, jejichž příjemcem bylo více měst. Poprvé je to doloženo roku 1324, kdy jde o dvojitou konfirmaci pro Břeh a Grotkov.³⁴ Ze třicátých a čtyřicátých let je známo více takových dokumentů³⁵ – jsou mezi nimi i takové, které směřují všem městům knížectví.

Boleslav vystavil nejvíce písemností, které se týkaly fiskálních záležitostí. V této skupině se mnohdy setkáváme s různými zástavami – nejčastěji se týkaly rozličných knížecích příjmů, nebo přímo objektů – či pronájmy a prodeji.³⁶ Tak jak se zhoršovala finanční situace Boleslava III., tím více se zadlužoval u měst svého vévodství (ale nejen u nich) a tím více plynou písemnosti tohoto charakteru. Přelomem tu byla léta 1315–17, kdy se

25 SR 3133, 3135, 3144, 3161.

26 SR 3092, 3143

27 SR 5131, 5133, 5134.

28 SR 6349, 6350, 6535, 6544.

29 SR 6349, 6350; *RŠI II.*, č. 112.

30 K dějinám města: *Legnica. Monografia historyczna miasta*, pod red. Mariana HAISIGA, Wrocław 1977; *Legnica. Zarys monografii miasta*, pod red. Stanisława DĄBROWSKIEGO, Legnica 1998; Ascher SAMMTER – Adalbert Hermann KRAFFERT, *Chronik von Liegnitz (bis 1815)*, 3 svazky, Liegnitz 1861–1872. (1. díl do roku 1454); *Liegnitz (Monographien deutscher Städte, Bd. 22)*, Berlin – Friedenau 1927; *Liegnitz. 700 Jahre einer Stadt deutschen Rechts*, hrsg. von Theodor SCHÖNBORN, Breslau 1942; *45 lat Archiwum Państwowego w Legnicy. Materiały sesji naukowej*, zespół red. Iwo ŁABOREWICZ et alii, Legnica 1998; Stanisław JUJECZKA – Krzysztof KUPIEC, *Urzednicy miejscy Legnicy do 1740/1741 roku*, Toruń 2012.

31 K dějinám města: *Brzeg. Dzieje, gospodarka, kultura*, pod red. Władysława DZIEWULSKIEGO, Opole 1975; Heinrich SCHÖNBORN, *Geschichte der Stadt und des Fürstentums Brieg*, Brieg 1907; Werner IRRGANG, *Geschichte der Piastenstadt Brieg. Bd. 1. Ältere Geschichte der Stadt Brieg in ihrem schlesischen Umfeld*, Goslar 1988.

32 K dějinám města: *Dzieje Złotoryi*, pod red. Ryszarda GŁADKIEWICZA, Złotoryja 1997; Carl Wilhelm PESCHEL, *Die Geschichte der Stadt Goldberg*, Goldberg 1841 (2. vydání); Ludwig STURM, *Geschichte der Stadt Goldberg in Schlesien*, Goldberg 1888.

33 Městští příjemci písemností Boleslava III. Marnotratného: Břeh (40 kusů), Lehnice (38), Goldberk (19), Vratislav (9), Grotkov (8), Chojnov (7), Olava (6), Bierutov (5), Středa (1), Namyslov (1).

34 SR 4304.

35 SR 5262, 5840, 5888, 6747.

36 Např. SR 2855, 3381, 3696, 4038, 4356, 4537.

jejich množství zvýšilo.³⁷ Mezi postupovanými objekty byly nemovitosti, příjmy z cel a jiných platů (např. šrotěství), poplatky z obchodu, daně a příjmy z mincování. Na druhém místě se co do četnosti umístily konfirmace tvořící více než čtvrtinu všech jím vydaných kusů. Za Boleslavovy vlády se dosti rozšířily observační listiny.³⁸ Jejich emise se obvykle vázala na konkrétní okruh okolností (v souvislosti s Boleslavovým fiskálním tlakem).³⁹ Neméně i tyto, stejně jako písemnosti ve fiskálních záležitostech, svědčí o Boleslavových finančních požadavcích, které šly někdy až do krajnosti. Nelze nezpomenout na zástavu měst lehnického knížectví několika vratislavským měšťanům,⁴⁰ která však měla své pokračování v zástavě nejspíš ještě dalších lokalit.⁴¹

Méně jsou zastoupeny dokumenty postihující trh a obchod. Jimi byla privilegována především tři města: Břeh, Lehnice a Goldberg. Zatímco v případě Břehu jsou tyto písemnosti rozvrženy do celé délky Boleslavovy vlády,⁴² ty goldberské se koncentrují do 20. a počátku 30. let.⁴³ Téměř vždy představují osvobození od knížecích daní často doprovázené slibem nenakládat na město další finanční požadavky. Zajímavé je, že proud písemností tohoto druhu (záležitosti trhu a obchodu) ustává v polovině 30. let. Znovu je oživen jen v případě dvou písemností pro Břeh ze 40. let.

Ještě méně kusů připadá na soudní záležitosti a především městské zřízení. Zde šlo o rozličné dispozice pojící se s fojtstvím, spory uvnitř města, reglementací radních a cechovních pořádků.⁴⁴ Dvakrát bylo udělováno městské právo. Poprvé roku 1317 Goldberku.⁴⁵ Podruhé roku 1327 udělil Boleslav vratislavské právo Břehu. Neznamená to však, že by do té doby Břeh nedisponoval městskými právy (to samé platí i pro Goldberg⁴⁶). Již roku 1250 byl nadán středeckým městským právem – nyní došlo k přijetí vratislavského, čili magdeburského práva.⁴⁷

Do obsahové skupiny politických záležitostí jsem zařadil jedinou listinu. V ní roku 1333 Boleslav slíbil Lehnici, Goldberku a Chojnovu více je nezastavovat.⁴⁸

37 Krzysztof T. PROKOP, *Miasta księstwa legnickiego. Cz II.*, s. 7.

38 SR 4829, 4830, 4831, 4860, 4891, 5131, 5133, 5840, 5888, 6544.

39 V observačních listinách jejich vydavatel nepotvrzoval platnost práv či listin, ale sliboval jejich dodržování. Odpovídala tomu i dispoziční slovesa: v latinských listinách *observare* nebo *conservare*; v německých písemnostech slovesa *behalten*, *bei rechten lassen* apod. Blíže viz Tomáš VELIČKA, *Zeměpanské konfirmační listiny*.

40 Ti pro zastavená města vzápětí vydali observační listinu viz *Urkundenbuch der Stadt Liegnitz und ihres Weichbildes bis zum Jahre 1455* (dále jako *UBSL*), hrsg. von Friedrich Wilhelm Schirmacher, Liegnitz 1866, č. 117.

41 Krzysztof T. PROKOP, *Miasta księstwa legnickiego. Cz II.*, s. 14–15.

42 SR 3161, 3475, 3688, 3725, 6940; *RŠI II.*, č. 114.

43 SR 4073, 4295, 4449, 5134

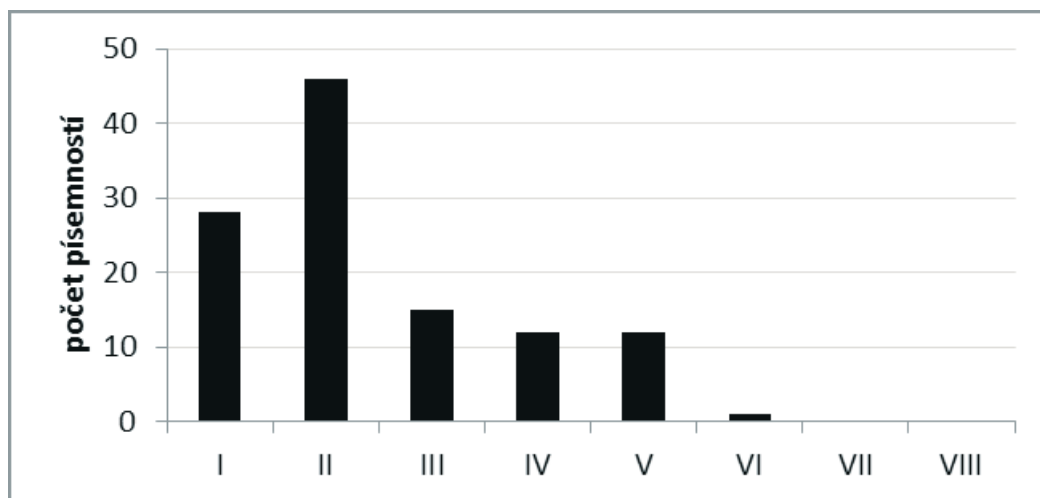
44 SR 2881, 3277, 3469, 3674, 4225, 4495, 4658, 5276, 5907, 6043; *RŠI I.*, č. 216.

45 SR 3674.

46 Viz *SUB VI.*, č. 57.

47 SR 4658; *Schlesisches Städtebuch*, s. 52.

48 SR 5262.

VI. obsahové dělení písemností Boleslava III. pro slezská města⁴⁹

Boleslavova vláda byla poznamenána stále rostoucím zadlužením knížete. Jeho dluhy spadaly především na města v jeho knížectvích. O jeho nevyrovnané finanční politice svědčí veliké množství písemností vydávaných městům – řada z nich zrcadlí právě neustále se zvyšující nároky knížete a utahování daňového šroubu, které však nebylo možné provádět do nekonečna. Kvůli dluhům se tak Boleslav dostával do stále větší závislosti na svých městech, především Lehnice. Právě Lehničtí postupem doby získávají kontrolu nad knížecími financemi.⁵⁰

Špatný stav knížecí komory se ale neodrážel v ne příliš dobrém rozvoji měst – právě naopak. Velmi rychle se naučila profitovat z Boleslavovy neustálé finanční nouze a nechávala si udělovat četná privilegia. Ta jim umožnila růst nejen hospodářsky, ale také politicky. Ačkoliv Boleslavovi synové vedli promyšlenější hospodářskou politiku, otcovy dluhy zůstávaly trvalým a tíživým břemenem. Proto si naznačené trendy udržely svou platnost i za jejich vlády.⁵¹

Zmíňme se ještě krátce o souvislostech Boleslavova itineráře a emise zkoumaných písemností.⁵² Pro slezské prostředí je třeba zdůraznit výrazný vliv místa pobytu zeměpána na vznik jeho písemností pro města. Jinými slovy to znamená, že ve velkém množství případů byl dokument vydán tam, odkud byl i příjemce. Je to ale vlastně logické. Slezská knížata

49 I. konfirmace a observace, II. fiskální záležitosti, III. trhové a obchodní záležitosti, IV. soudní záležitosti, V. písemnosti městského zřízení, VI. politické záležitosti, VII. církevní záležitosti, VIII. židé.

50 Krzysztof T. PROKOP, *Miasta księstwa legnickiego. Cz II.*, s. 9.

51 Krzysztof T. PROKOP, *Miasta księstwa legnickiego. Cz III.*, s. 29–30.

52 Přehled polských bádání k tomuto tématu podává Piotr WĘCOWSKI, *Polskie itineraria średniowieczne i nowożytne. Przegląd badań i propozycję badawcze*, SŽ 37, 2001, s. 13–48 (zde s. 14–30). Z bezprostředně nás zajímající materie lze uvést jen studii Tomasz JUREK, *In sede viduali. Nad itinerarium księżnej świdnickiej Agnieszki z lat 1385–1392*, in: *Europa środkowa i wschodnia w polityce Piastów*, ed. Krystyna Zielińska-Melkowska, Toruń 1997, s. 275–289.

byla více vázána na svá nevelká vévodství, i když i některá z nich působila dlouhodobě mimo Slezsko.⁵³

V místech vydání Boleslavových písemností (pro města) se samozřejmě zrcadlí jeho aktuální mocensko-politická situace, kdy ovládal různé části otcovského dědictví. Do roku 1310 tak sledované dokumenty zlistiňuje výhradně ve Vratislavi. Většinovým příjemcem Boleslavových kusů byla tehdy sice Vratislav, ale vyskytují se i jiní. Po dělení knížectví vydával písemnosti pro města v lehnickém knížectví vesměs v Lehnici – částečně s výjimkou Goldberku, kam občas zajížděl a vystavoval tam pro něj různé písemnosti. Pro města březského knížectví hrál stejnou primární roli Břeh.

Bolek II. Svídnický

Dostáváme se z našeho pohledu ke druhé významné postavě po Boleslavovi III. – totiž k Bolkovi II. Svídnickému.⁵⁴ Bolek převzal vládu ve svídnickém knížectví roku 1326 po smrti svého otce Bernarda. V roce 1346 rozšířil své panování na Javorsko, když zemřel jeho strýc Jindřich. Od počátku 50. let 14. století byl podporován Karlem IV. ve svých slezských expanzivních snahách a dočasně tak ovládl část Hlohovska, polovinu březského knížectví a některé drobnější majetky.⁵⁵ Je známo celkem 107 písemností jím vydaných pro některé z měst.⁵⁶ Naprostá většina se týká lokalit ve Svídnicku-Javorsku. Sledování tu končí rokem 1360 a nepokrývá tak zcela jeho vládu, neboť žil až do roku 1368.

Nejintenzivněji vydával písemnosti pro města ve 2. polovině 40. let – toto pětiletí překonává takřka dvojnásobně všechny ostatní identické periody. Nejslabší diplomatická činnost je doložena v 1. polovině 30. let a potom v závěru sledovaného období.

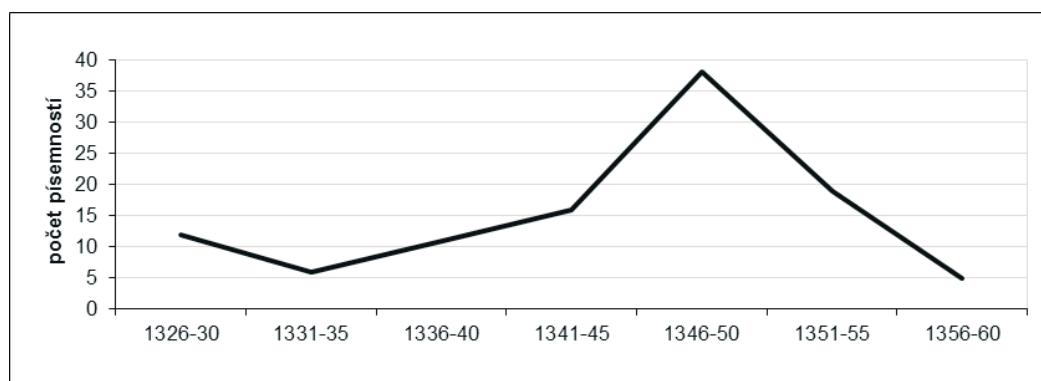
53 Viz Zdeněk ŽALUD, *Dvůr Jana Lucemburského*, in: Lucemburkové. Česká koruna uprostřed Evropy, edd. František Šmahel, Lenka Bobková, spolupř. Pavlína Mašková, Robert Novotný, Praha 2012, s. 285–290; Zdeněk ŽALUD – Lenka BOBKOVÁ, *Dvůr Karla IV.*, in: Tamtéž, s. 291–299; Mlada HOLÁ, *Slezská knížata na lucemburském dvoře*, in: Tamtéž, s. 408–413; Stanisław A. SROKA, *Kariera Władysława Opolczyka na dworze węgierskim w drugiej połowie XIV wieku*, in: Europa środkowa i wschodnia w polityce Piastów, ed. Krystyna Zielińska-Melkowska, Toruń 1997, s. 265–274; Jerzy SPERKA, *Władysław książę opolski, wieluniński, kujawski, dobrzyński, pan Rusi, palatyn Węgier i namiestnik Polski (1326/1330 – 8 lub 18 maja 1401)*, Kraków 2012.

54 Lidia KORCZAK, *Bolko II Mały*, in: Stanisław Szczur – Krzysztof Ożóg (edd.), *Piastowie*, Kraków 1999, s. 588–592; Erich GOSPOS, *Die Politik Bolkos II. von Schweidnitz-Jauer (1326–1368)*, Halle 1910; Zygmunt BORAS, *Ostatni suwerenny Piast śląski – Bolko II Świdnicki*, in: týž, *Książęta piastowscy Śląska*, Katowice 1982, s. 210–225; Jarosław M. GRUZLA, *Podłoże polityczne koligacji dynastycznych i kierunki polityki Piastów linii swidnickiej (1278–1368)*, *Rocznik Świdnicki* 25, 1997, s. 8–32; TÝŽ, *Między Luksemburgami, Wittelsbachami a Polską. Transformacja polityczna Bolka II Świdnickiego w latach 1348–1364*, *Rocznik Świdnicki* 29, 2001, s. 43–78; Łukasz PIĄTEK, *Bolko II swidnicki – sojusznik Władysława Łokietka i Kazimierza Wielkiego. Rola i znaczenie księcia swidnickiego w polskiej polityce antyluksemburskiej w latach 1326–1341*, in: Kazimierz Wielki wobec Śląska. Śląsk wobec Kazimierza Wielkiego, pod red. Damiana Halmera, Rybnik 2012, s. 25–46.

55 *Slezsko v dějinách českého státu I., Od pravěku do roku 1490*, Robert ANTONÍN – Martin ČAPSKÝ a kol., Praha 2012, s. 299–303.

56 SR 4541, 4543, 4560, 4657, 4699, 4700, 4701, 4751, 4775, 4922, 4923, 4975, 5005, 5018, 5013, 5044, 5387, 5484, 5594, 5637, 5660, 5681, 5760, 5764, 5882, 5906, 5955, 6089, 6099a, 6530, 6694, 6708, 6709, 6754, 6924, 6945; *RŠ I.*, č. 19, 270, 279, 293, 308, 316, 319, 323, 325, 440, 454, 478, 490, 491, 517, 526, 538, 650, 652, 655, 660, 680, 688, 736, 750, 754; *RŠ II.*, č. 5, 11, 12, 13, 22, 25, 26, 30, 33, 34, 65, 72; Kobdzaj II., č. 1; *RŠ II.*, č. 125, 198, 205, 206, 327, 340, 341, 382, 449, 450, 477; Kobdzaj II., č. 18; *RŠ II.*, č. 567, 569, 626, 715, 731, 743, 781; Kobdzaj II., č. 33; *RŠ II.*, č. 809, 1048, 1081; *RŠ III.*, č. 10, 139, 171, 184, 242, 554; *RŠ IV.*, č. 104; *RŠ V.*, č. 81, 189.

VII. písemnosti Bolka II. Svidnického pro slezské městské příjemce

Příjemcům zcela jasně dominuje Svidnice.⁵⁷ S velkým odstupem za ní následuje Střehom.⁵⁸ Na třetím místě se nachází Javor,⁵⁹ pro nějž Bolek vydal první listinu roku 1345 a vládnout zde začal o rok později. Zatímco Lemberg⁶⁰ náležel do Svidnicka, Hiršberk,⁶¹ pro nějž se dochovalo stejné množství Bolkových písemností, k Javorsku a Bolek pro něj začal zlistňovat až roku 1345. Z javorského knížectví mezi příjemci vystupují ještě Boleslavce⁶² a Gryfów.⁶³ Z měst svídnického knížectví obdržely Bolkovu listinu rovněž Reichenbach, Świebodzice a Landshut.⁶⁴ Mimo jeho dědičné země figuruje jako příjemce jeho písemností jen Hlohov⁶⁵ –

57 K dějinám města: *Świdnica. Zarys monografii miasta*, pod red. Waclawa KORTY, Wrocław – Świdnica 1995; Friedrich Julius SCHMIDT, *Geschichte der Stadt Schweidnitz*, 2 svazky, Schweidnitz 1846–1848; Wilhelm SCHIRRMANN, *Chronik der Stadt Schweidnitz*, Schweidnitz 1908; Mateusz GOLIŃSKI, *Wokół socjotopografii średniowiecznej Świdnicy*, 2 svazky, Wrocław 2000–2003; Mateusz GOLIŃSKI – Jarosław MALINIAK, *Urzednicy miejscy Świdnicy do 1740 r.*, Toruń 2007; Stanisław KOTELKO, *Świdnica w średniowieczu (od początków miasta do r. 1526)*, Rocznik Świdnicki 15, 1992, s. 5–43; Danuta HANULANKA, *Świdnica*, Wrocław 1973.

58 K dějinám města: Julius FILLA, *Chronik der Stadt Striegau*, Striegau 1889; Krystyn MATWIJOWSKI (red.), *Strzegom. Zarys monografii miasta i regionu*, Wrocław 1998.

59 K dějinám města: Chr. Fr. E. FISCHER, *Geschichte und Beschreibung der schlesischen Fürstentumshauptstadt Jauer*, 3 svazky, Jauer 1803–1805; Gustav SCHÖNAICH, *Die alte Fürstentumshauptstadt Jauer. Bilder und Studien zur jauerschen Stadtgeschichte*, Jauer 1903.

60 K dějinám města: Paul KLEBER, *Bilder aus Löwenbergs Vergangenheit*, Löwenberg 1930; Mieczysław Zlat, *Lwówek*, Wrocław 1961.

61 K dějinám města: *Jelenia Góra. Zarys rozwoju miasta*, pod red. Zbigniewa KWAŚNEGO, Wrocław 1989; Johann Karl HERBST, *Chronik der Stadt Hirschberg in Schlesien bis zum Jahre 1847*, Hirschberg 1849; M. VOGT, *Illustrierte Chronik der Stadt Hirschberg in Schlesien*, Hirschberg 1875; Ernst HERING, *Chronik der Stadt Hirschberg*, Berlin 1936.

62 K dějinám města: Ewald WERNICKE, *Chronik der Stadt Bunzlau*, Bunzlau 1884; Eduard DEWITZ (bearb.), *Geschichte des Kreises Bunzlau*, Bunzlau 1885; Janusz BACHMIŃSKI, *Boleslawiec*, Wrocław 1970.

63 K dějinám města: Johannes Gotthelf LUGE, *Chronik der Stadt Greiffenberg in Schlesien*, Greiffenberg 1861; *750 Jahre Stadt Greiffenberg: Streiflichter ihrer Geschichte(n): 1261–2011*, hrsg. von Ingrid KREBEL, Greiffenberg 2011.

64 K dějinám těchto lokalit: *Dzierżoniów. Zarys monografii miasta*, Stanisław DĄBROWSKI (red.), Wrocław 1998; Alfred KRENKEL, *Die Stadt Freiburg in Schlesien und ihr Verhältnis zur Grundherrschaft in vorpreußischer Zeit. Ein Beitrag zur Geschichte schlesischer Mediatstädte*, Breslau 1922; *Kamienna Góra. Monografia geograficzno-historyczna miasta i okolic*, Stanisław MICHALKIEWICZ (red.), Wrocław 1985.

65 K dějinám města: Ferdinand MINSBERG, *Geschichte der Stadt und Festung Glogau*, 2 Bd., Glogau 1853; Janusz CHUTKOWSKI, *Dzieje Głogowa od czasów najdawniejszych do r. 1950*, Legnica 1989.

spadají do roku 1331, kdy v knížectví Bolek vykonával poručnickou vládu za svou ovdovělou sestru Konstancii.⁶⁶

Je známo také několik kusů, které byly určeny pro více městských příjemců. Nejčastěji směřovaly všem městům knížectví (svídnického, javorského, nebo obou), méně jen některým vybraným (bez ohledu na správní rozčlenění knížectví).⁶⁷

Jak se má situace s ohledem na obsah udílených písemností? V jejich rámci hrají prim fiskální záležitosti.⁶⁸ Nejvíce jich přichází na přelomu 40. a 50 let. Mezi léty 1347–1351 se jich objevuje více než polovina z celkového počtu.⁶⁹ I během tohoto krátkého úseku převládá jako příjemce Svídnice, ale nikoliv s takovým náskokem jako je tomu v celkovém přehledu písemností. Především Javor je jí tu téměř rovnocenným partnerem, ale lze se setkat i s jinými městy. Právě během těchto let stoupá počet písemností vztahujících se k Bolkově dluhu u jeho měst. I před tím se vyskytují písemnosti takového charakteru, ale jejich množství narůstá právě tehdy.

Druhou nejpočetnější skupinou jsou písemnosti v obchodních a trhovách záležitostech.⁷⁰ Ty Bolek vydával poměrně rovnoměrně během celé své vlády. Velká část těchto dokumentů se týká soukenictví jako klíčového ekonomického oboru měst svídnického knížectví. Objevují se v nich jak spory rady se soukeníky, mezi soukeníky a postříhači sukna, nedodržování mílového práva v otázce výkroje sukna, tak fungování či výstavba soukenických krámů.⁷¹ Tyto záležitosti se netýkaly jen Svídnice, ale také Střehomi a Hiršberku. Úzce se s tím pojilo svídnické právo skladu na mořenu barvířskou, jež se používala pro barvení sukna.⁷² Několikrát jsou také vysazovány nové trhy: dvakrát ve Střehomi, jednou ve Svídnicí.⁷³

Jen o něco méně písemností se týkalo městského zřízení.⁷⁴ Zde je škála zlistiňovaných věcí velmi široká. Vedle vnitroměstských záležitostí, které se týkaly fojtství, tu přichází několik zajímavých kusů. Roku 1336 například Bolek II. spojil Svídnici s tamním Novým Městem⁷⁵ – šlo o část města objevující se v pramenech od roku 1313. Obývali ji především tkalci.⁷⁶ Opakovat Bolek musel nařízení Svídnickým, v nichž zakazoval nosit ve městě zbraně.⁷⁷ Střehomským zase povolil užívat vlastní pečeť a udělil právo váhy a míry.⁷⁸

66 Městští příjemci písemností Bolka II. Svídnického: Svídnice (58 kusů), Střehom (19), Javor (10), Lemberk (8), Hiršberk (8), Reichenbach (6), Boleslavec (3), Hlohov (2), Šwiebodzice (2), Landshut (1), Gryfów (1).

67 *RŠI I.*, č. 454 (Svídnice, Střehom); *RŠI II.*, č. 449 (Svídnice, Střehom, Reichenbach).

68 *SR* 4700, 4701, 5044, 5484, 6708; *RŠI I.*, č. 270, 293, 316, 319, 478, 491, 652, 680, 750, 754; *RŠI II.*, č. 5, 12, 13, 26, 30, 34, 65, 72, 125, 327, 340, 341, 449, 450, 477; *Kobdzaj II.*, č. 18; *RŠI II.*, č. 715, 743; *Kobdzaj II.*, č. 33; *RŠI III.*, č. 139, 184; *RŠI V.*, č. 81, 189.

69 *RŠI I.*, č. 652, 680, 750, 754; *RŠI II.*, č. 5, 12, 13, 26, 30, 34, 65, 72, 125, 327, 340, 341, 449, 450, 477; *Kobdzaj II.*, č. 18

70 *SR* 4541, 4543, 4560, 4657, 4922, 5594, 5681, 5906, 5955, 6099a, 6709, 6754, 6945; *RŠI I.*, č. 308, 440, 490, 538, 688; *RŠI II.*, č. 569, 626, 1081; *RŠI III.*, č. 242, 554.

71 *SR* 4541, 4543, 4560, 4667, 5681, 5955, 6709, 6754, 6945; *RŠI I.*, č. 490, 538; *RŠI II.*, č. 626.

72 *RŠI III.*, č. 242.

73 *SR* 5906 (Svídnice); *RŠI I.*, č. 308 (Střehom); *RŠI III.*, č. 554 (Střehom).

74 *SR* 4975, 5018, 5637, 5760, 5764, 6924; *RŠI I.*, č. 19, 279, 526, 650, 655; *RŠI II.*, č. 22, 205, 206, 567, 731; *RŠI III.*, č. 10, 171.

75 *SR* 5637.

76 Marek SŁOŃ, *Miasta podwójne i wielokrotnie w średniowiecznej Europie*, Wrocław 2010, s. 169–170.

77 *SR* 6924; *RŠI I.*, č. 655.

78 *RŠI I.*, č. 279; *RŠI II.*, č. 731.

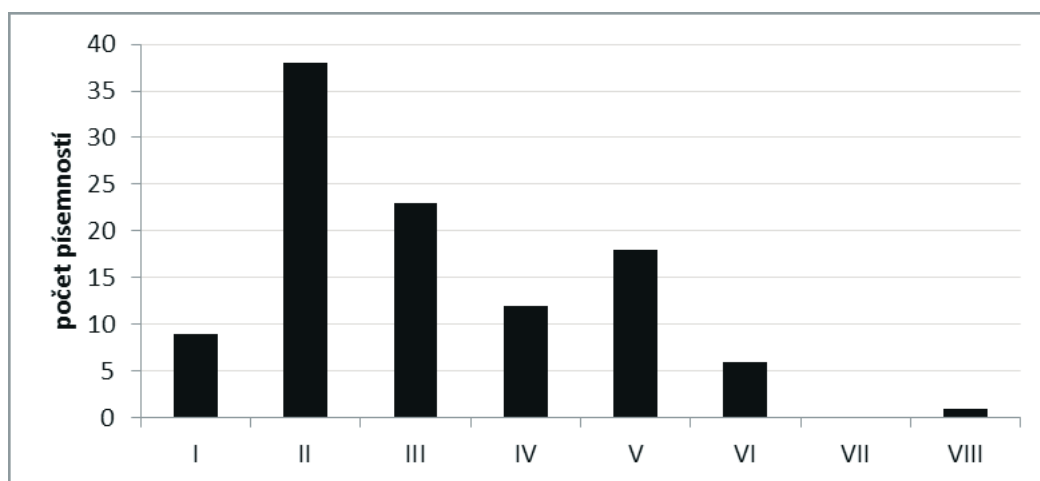
V případě Svidnice byly rovněž reglementovány radní pořádky: první se týkal kontroly ročního vyúčtování následující radou, druhý změny termínu volby radních a zároveň zvýšení jejich počtu.⁷⁹ Platnost poslední listiny (1355) se dlouho neudržela, protože k další změně došlo roku 1361.⁸⁰ V každém případě Bolkův akt z roku 1355 přinesl výrazné změny ve složení městské rady.⁸¹ Vydání zákazu cechovních veřejných shromáždění z roku 1351 pro Svidnici⁸² předcházelo povstání tkalců.⁸³

Dále je třeba zmínit soudní záležitosti, kterých také nebylo úplně málo.⁸⁴ Vesměs se týkaly městských soudních kompetencí, ale někdy byla města nadána širšími pravomocemi.⁸⁵ Jindy zase listiny reagovaly na neshody radních s obyvateli měst.⁸⁶

Co do četnosti se na dalším místě umístily konfirmace a observace. Po nich přichází několik písemností v politických záležitostech. Týkaly se spolků proti zločincům, užívání mince a jiných městské hradby přesahujících věcí.⁸⁷

Jednou Bolek povoluje Svidnici a Střehomi přijímaní židů z Míšně.⁸⁸

VIII. obsahové dělení písemností Bolka II. Svidnického pro slezská města⁸⁹

79 RŚI III., č. 10, 171.

80 Mateusz GOLIŃSKI – Jarosław MALINIAK, *Urzednicy miejscy Świdnicy*, s. 13.

81 Mateusz GOLIŃSKI, *Zmiany w grupie kierowniczej miasta Świdnicy w latach 1351–1522 – Analiza faktograficzna*, Sobótka 62, 2007/1, s. 4.

82 RŚI II., č. 567.

83 Mateusz GOLIŃSKI, *Zmiany w grupie kierowniczej miasta*, s. 1.

84 SR 4923, 5013, 5660, 6089, 6530; RŚI I., č. 736; RŚI I., č. 25, 33, 198, 382, 809, 1048.

85 SR 4923, 6089; RŚI II., č. 382.

86 RŚI I., č. 25, 33.

87 SR 4699, 4775; RŚI I., č. 517, Kobdzaj II., č. 1; RŚI II., č. 781; RŚI IV., č. 104.

88 RŚI I., č. 454

89 I. konfirmace, observace, II. fiskální záležitosti, III. trhové a obchodní záležitosti, IV. soudní záležitosti, V. písemnosti městského zřízení, VI. politické záležitosti, VII. církevní záležitosti, VIII. židé.

Podobně jako Boleslav III. využíval i Bolek II. velmi umně pomoci měst a odměňoval je za to četnými privilegii či zástavami knížecích příjmů. Nikdy se ale nedostal do takové finanční tísně, která by vyústila v praktickou finanční závislost na městech. Je pravdou, že doba jeho největších expanzivních podniků sahá až do 60. let, kdy také jeho zadlužení u různých subjektů dosáhlo vrcholu.⁹⁰

Podobné tendence, které jsme pozorovali u itineráře Boleslava III. a míst vydání příslušných dokumentů, mají platnost i pro Bolka II.: bývaly vesměs vystavovány ve městě, které bylo zároveň jejich příjemcem. Přichází tu ale více výjimek, než u Boleslava III. Mezi místy vzniku Bolkových dokumentů pro města dominuje Svídnice – bývaly tu vystavovány nejen písemnosti pro ni samou, ale občas i pro jiná města. Přesto ale nechal sepsat několik svídnických kusů jinde.⁹¹ Co se týče dokumentů pro další městské příjemce, nachází se mezi nimi množství těch, které vznikly přímo ve Svídnicí, ale nemálo z nich tvoří i ty, kdy místo vydání i příjemce byli identičtí. Knížecí rezidence v některých městech hrály někdy významnější úlohu, neboť v nich vznikaly i písemnosti pro jiná města: takovou roli hrál občas Landshut⁹² a Střehom.⁹³

Jan Lucemburský

Po Boleslavovi III. a Bolkovi II. vydali nejvíce písemností pro slezská města čeští králové – první listina Jana Lucemburského⁹⁴ pro slezské město připadá na rok 1327. Jan se hned při prvním listinném kontaktu z Vratislaví okázale prezentoval jako budoucí pán největšího slezského města. Vydal v jeho prospěch pět listin.⁹⁵ Nejintenzivnější Janovu listinnou činnost pozorujeme na přelomu 30. a 40. let, nejnižší naopak v první polovině let 30. I v první polovině 40. let je počet dochovaných písemností poměrně vysoký. K nim navíc přistupovala zlistinění Janova nejstaršího syna Karla. Celkem se z Janovy slezské působnosti vůči městům zachovalo 47 listin a mandátů.⁹⁶

90 Erich GOSPOS, *Die Politik Bolkos II.*, s. 74.

91 SR 4975 (Landeshut), 6530 (Zirlau), 6708, 6709 (obě Střehom); *RŠI I.* č. 538 (Hiršberk); *RŠI II.*, č. 327 (Javor), 715 (Maniów).

92 SR 4975, 5764, 5882.

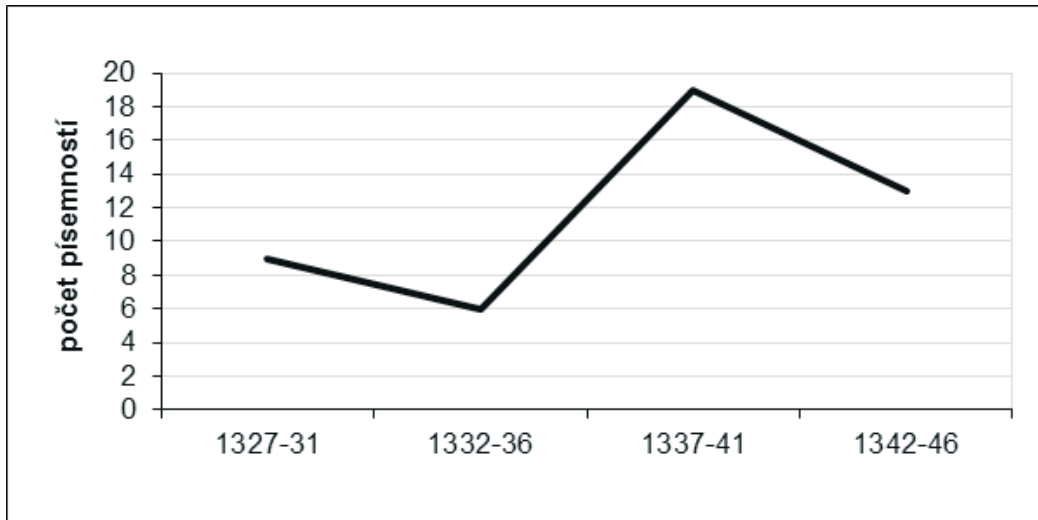
93 SR 6708, 6709; *RŠI I.*, č. 526; pro dobu vlády Anežky Svídnické srov. Tomasz JUREK, *In sede viduali*, s. 277.

94 Jiří SPĚVÁČEK, *Jan Lucemburský a jeho doba*, Praha 1994; Lenka BOBKOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české, IVa, 1310–1402*, Praha – Litomyšl 2003; Antoni BARCIAK, *Polityka czeska wobec ziem polskich za panowania ostatnich Przemyslidów i Jana Luksemburskiego*, in: *Polska około roku 1300. Państwo – społeczeństwo – kultura*, Wojciech Fałkowski (ed.), Warszawa 2003, s. 225–246; Bronisław NOWACKI, *Czeskie roszczenia do korony w Polsce w latach 1290–1335*, Poznań 1987; Wojciech IWAŃCZAK, *Jan Luksemburski*, Warszawa 2012; Robert ANTONÍN, *Jan Lucemburský a slezská knížata v letech 1327–1329*, Slezský sborník 108, 2010/1–2, s. 5–21.

95 SR 4636, 4637, 4638, 4640, 4642. Je vcelku zajímavé, že roku 1327 byla oživena i zlistinovací aktivita Jindřicha VI. Vratislavského vůči Vratislavi. Během tohoto roku vydal ve prospěch města hned pět písemností (SR 4610, 4612, 4613, 4668, 4669), což kontrastuje s poměrně nízkou listinnou emisí v předchozích letech. Pro přesnost uveďme, že od roku 1311 vystavil pro město pouze šest písemností (SR 3234, 3241, 3363, 3812, 4258, 4450). Aktivnější činnost v roce 1327 jako by ukazovala na možnou souvislost s listinnou emisí Jana Lucemburského. Od roku 1328 až do své smrti v roce 1335 pak již pro město žádnou písemnost nevydal – na rozdíl od Jana Lucemburského.

96 SR 4636, 4637, 4638, 4640, 4642, 5041, 5051, 5055, 5056, 5187, 5323, 5559, 5561, 5687, 5725, 5799, 5859, 5861, 5864, 5872, 5913, 6122, 6123, 6254, 6319, 6323, 6450, 6498, 6500, 6599, 6675, 6690, 6691, 6719, 6879, 6909; *RŠI I.*, č. 4, 33, 34, 115, 117, 258, 259, 357, 373, 375, 434.

IX. písemnosti Jana Lucemburského pro slezské městské příjemce

Nepřekvapí, že prvořadým příjemcem Janových dokumentů byla Vratislav.⁹⁷ Ostatní města ležící v državách přímo podřízených českému králi tu dopadla výrazně hůře, ať už je to Hlohov, Středa, Střelín nebo Frankenštejn.⁹⁸ Jedna Janova listina měla více příjemců – šlo o schválení vzniku městského spolku, k němuž přistoupilo několik slezských a lužických měst.⁹⁹

Nejvíce písemností spadá do kategorie fiskálních záležitostí. Máme tu co do činění se cly, postupováním příjmů, odpouštěním daně.¹⁰⁰ Poměrně hodně Janových kusů náleží mezi soudní záležitosti,¹⁰¹ kde se kromě soudních kompetencí řeší i regulace dědického práva.¹⁰² Pak již následují konfirmační a observační listiny. Poměrně nižší počet kusů náleží

97 Výběrově k dějinám města: Cezary BUŠKO – Mateusz GOLIŃSKI – Michał KACZMAREK – Leszek ZIĄTKOWSKI, *Historia Wrocławia. Od pradziejów do końca czasów habsburskich*, Wrocław 2001; *Verfassung, Verwaltung und Recht der Stadt Breslau, Tl. 1: Mittelalter*, hrsg. von Theodor GOERLITZ – Ludwig PETRY, Würzburg 1962; Gerhard PFEIFFER, *Das Breslauer Patriziat im Mittelalter*, Breslau 1929; Janina GILEWSKA, *W późnośredniowiecznym Wrocławiu*, Wrocław 1967 (roku 2000 vyšlo jako *Życie codzienne w późnośredniowiecznym Wrocławiu*); Oskar PUSCH, *Die Breslauer Rats- und Stadtgeschlechter in der Zeit von 1241 bis 1741*, 5 Bände, Dortmund 1986–1991; Mateusz GOLIŃSKI, *Socjotopografia późnośredniowiecznego Wrocławia*, Wrocław 1997.

98 Městští příjemci písemností Jana Lucemburského: Vratislav (35 kusů), Hlohov (8), Středa (2), Střelín (2), Bytom (1), Frankenštejn (1), Zlatý Stok (1). K dějinám Středy: Paul KINDLER, *Geschichte der Stadt Neumarkt*, Breslau 1903; Rościsław ŻERELIK, *Źródła do dziejów Środy Śląskiej 1201[1281]–1975*, Wrocław 1986; ke Střelínu: *Strzelin. Monografia geograficzno-historyczna miasta i powiatu*, Stanisław MICHALKIEWICZ (red.), Wrocław 1974. K Frankenštejnu: Johannes Anathasius KOPIETZ, *Geschichte der deutschen Kultur und ihrer Entwicklung in Frankenstein und im Frankensteiner Lande. Ein Beitrag zur schlesischen Kulturgeschichte*, Breslau 1910.

99 SR 6323; byla to Vratislav, Středa, Hlohov, Zhořelec, Budyšín, Kamenec, Löbau, Střelín a Olava. Viz Zdeněk BERAN, *Landfrýdní hnutí v Horní a Dolní Lužici ve středoevropských souvislostech*, MHB 16/1, 2013, s. 15–54 (zde s. 22–25).

100 SR 5056, 5187, 5323, 5859, 6123, 6450, 6498, 6500, 6719, 6879; RŠI I., č. 373, 375.

101 SR 4642, 5041, 5055, 5561, 5687, 5725, 5799, 5872, 6254, 6319, 6909.

102 SR 6254, 6319.

k trhovým a obchodním záležitostem¹⁰³ – týkaly se osvobození od cel a také nových trhů. Ty byly vysazeny ve Vratislavi: nejprve to byl roku 1336 solný trh, o rok později výroční trh.¹⁰⁴ Byl to druhý jarmark, který se ve Vratislavi konal. Během následujících desetiletí město obdrželo privilegia na další dva.¹⁰⁵

Jen o málo více písemností než v obchodní a trhové oblasti spadá do věcí městského zřízení.¹⁰⁶ Poměrně často se lze setkat s kategorií politických záležitostí, kam je možné zařadit schválení uzavření městského spolku, příkaz složení holdu Karlovi, ale také bezpečný průvod pro Jana ze Schwenkfeldu či povolení nedodržovat královské rozkazy jdoucí proti zájmům města.¹⁰⁷ Významným bylo Janovo ustanovení ohledně doživotní volby radních,¹⁰⁸ které výrazně posilovalo moc patriciátu. Nařízení de facto zrušil Karel IV. roku 1348, když obnovil dřívější každoroční volbu.¹⁰⁹

Jeden Janův právní akt (adresovaný městům) se týká i církevních záležitostí. Roku 1338 podmínil právoplatnost donací církevním institucím svým souhlasem.¹¹⁰ Janovo rozhodnutí spadá do období vážných neshod s vratislavským biskupem Nankerem a zároveň sporu o odvádění svatopetrského denáru.¹¹¹

Několik listin se dotýkalo židovského obyvatelstva či platů, které odvádělo.¹¹² Nepřímo je postihovala také listina, v níž Jan Vratislavským povoloval využití židovských náhrobků na opravu hradeb.¹¹³ Předcházelo jí pronásledování židů vyvolané požárem města roku 1345.¹¹⁴

Vydávání listin pro slezská města se do určité míry řídilo itinerářem panovníka. Jinými slovy vždy, když Jan Slezsko navštívil, stoupá počet jím vydaných písemností.¹¹⁵ Na druhou stranu to nebylo jedinou podmínkou pro emisi příslušných listin, protože zároveň vystavil mnoho kusů mimo hranice Slezska. Potvrzují to i následující čísla: ze 47 Janem (pro slezská města) vydaných kusů jich ve Slezsku vzniklo 18 – naprostá většina ve Vratislavi,¹¹⁶ jedna

103 SR 4640, 5725, 5864, 5913.

104 SR 5725, 5913.

105 *Schlesisches Städtebuch*, s. 30.

106 SR 4636, 5559, 5861; *RŠI I.*, č. 33, 434.

107 SR 6323, 6599, 6675; *RŠI I.*, č. 115.

108 *RŠI I.*, č. 33.

109 *Slezsko v dějinách českého státu I.*, s. 278.

110 SR 6122.

111 Józef MANDZIUK, *Historia kościoła katolickiego na Śląsku. Średniowiecze. Tom I cz. 2 (1302–1417)*, Warszawa 2004, s. 39–40; *Historia Śląska. Tom I. Do roku 1763. Część I.*, s. 567–568.

112 SR 6690, 6691; *RŠI I.*, č. 357.

113 *RŠI I.*, č. 373.

114 *Historia Śląska. Tom I. Do roku 1763. Część I.* s. 487.

115 K tomu viz Mlada HOLÁ, *Pobyty Jana Lucemburského a jeho syna Karla ve Vratislavi 1327–1345*, in: *Pierwsze polsko-czeskie forum młodych mediewistów*, pod red. Józefa Dobosza – Jakuba Kujawińskiego i Marzeny Matly-Kozłowskiej, Poznań 2007, s. 217–232; *Un itinéraire européen: Jean l'Aveugle, comte de Luxembourg et roi de Bohême (1296–1346)*, édité par Michel MARGUE, Bruxelles, 1996.

116 SR 4636, 4637, 4638, 4640, 4642, 5055, 5056, 5799, 5859, 5861, 5864, 5872, 6319, 6323; *RŠI I.*, č. 258, 259, 357.

v Hlohově.¹¹⁷ Většina tedy připadá na jiné oblasti. Deset písemností bylo vydáno v Praze,¹¹⁸ v jiných českých (resp. moravských) lokalitách další tři.¹¹⁹ V předalpské části říše to bylo osm kusů,¹²⁰ v Itálii jeden.¹²¹ Vystupují tu ale i mimoříšské lokality – šlo o Francii, kde Jan vystavil čtyři písemnosti pro zkoumané příjemce.¹²² Až přijde řada na Karla IV., bude příležitost místa vydávání obou panovníků porovnat.

Ludvík I. Břežský

Mladším synem Boleslava III. byl Ludvík I.¹²³ Jak Ludvíkovi, tak Václavovi (staršímu synovi) přenechal Boleslav III. lehnické knížectví roku 1342. Až do roku 1346 zde oba bratři vládli společně. Od roku 1347 si Ludvík budoval svou rezidenci v Lubíně. Po smrti otce Boleslava (1352) a matky Kateřiny (1358) spadlo brežské knížectví na oba bratry, ale ještě rok trvalo, než se tu Ludvík proti svému staršímu bratru prosadil (ten knížectví zastavil, ale nakonec došlo ke kompromisu). Zde Ludvík rezidoval až do konce svého života v roce 1398.¹²⁴

Ludvík vystupuje jako spoluvydavatel otcových písemností ještě v době vládnutí Boleslava III. v celém knížectví¹²⁵ a poté v období spoluvlády s bratrem Václavem I.¹²⁶ Pak již vydával listiny samostatně, bratr v nich jako spoluvydavatel figuruje jen sporadicky.¹²⁷ V roce 1352 společně vystavili listinu týkající se způsobu splácení dluhů po otci, které se týkaly obou, a roku 1358, kdy oba bratři (ještě ve shodě) přijali Břeh jako uvolněné dědictví.¹²⁸

Celkem je dodnes dochováno 39 písemností pro zkoumané příjemce, které Ludvík vystavil, nebo v nich vystoupil jako spoluvydavatel. Nejvyšší počet kusů připadá na sklonek 50. let, kdy se etabloval jako brežský kníže. Vládl, jak bylo řečeno, až do roku 1398.

117 SR 5051.

118 SR 5041, 5559, 5561, 5913, 6675, 6690, 6691, *RŠI I.*, č. 373, 375, 434.

119 SR 5687, 5725, 6719.

120 SR 5323, 6122, 6123, 6254, 6498, 6500; *RŠI I.*, č. 115, 117.

121 SR 5187.

122 SR 6450, 6879; *RŠI I.*, č. 33, 34.

123 Krzysztof R. PROKOP, *Ludwik I.*, in: Stanisław Szczur – Krzysztof Ożóg, *Piastowie*, Kraków 1999, s. 445–449; Zygmunt BORAS, *Władca sprawiedliwy i mecenas – Ludwik I brzeski*, in: *týž*, *Książęta piastowscy Śląska*, Katowice 1982, s. 190–209; Alicja KARŁOWSKA-KAMZOWA, *Fundacje artystyczne księcia Ludwika I Brzeskiego*, Wrocław 1979; Robert RÖSSLER, *Urkunden Herzog Ludwig I. von Brieg*, ZVGS 6, 1864, s. 1–96.

124 *Slezsko v dějinách českého státu I.*, s. 317–318.

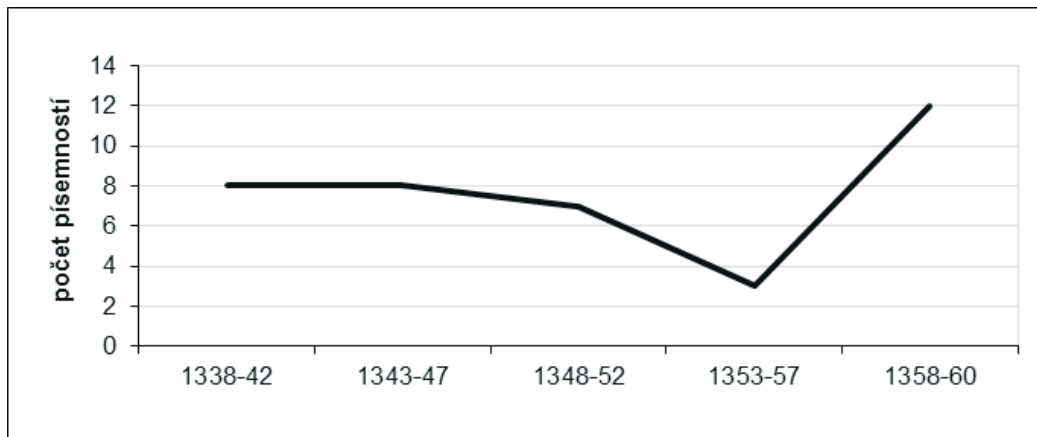
125 SR 6104, 6349, 6350.

126 SR 6710, 6859, 6863, 6915, 6952; *RŠI II.*, č. 15, 16, 159, 288, 289, 291.

127 *UBSL*, č. 140; *RŠI I.*, č. 456; *RŠI II.*, č. 186, 377, 378, 411, 412; *Kobdzaj II.*, č. 19; *RŠI II.*, č. 574, 807, 808; *RŠI III.*, č. 51; *RŠI IV.*, č. 22, 26, 246, 329, 452, 487, 542, 579, 596, 613, 665; *RŠI V.*, č. 87.

128 *RŠI III.*, č. 574; *RŠI IV.*, č. 26.

X. písemnosti Ludvíka I. pro slezské městské příjemce

Mezi příjemci naprosto dominuje Lehnice, ačkoliv zde Ludvík vládl jen čtyři roky společně s bratrem. Tehdy skutečně vydali poměrně značné množství listinných pořízení, leč Ludvík pokračoval v písemném kontaktu s městem i nadále. V lehnickém knížectví ale nevládl – tyto písemnosti se týkaly výhradně dluhů (a jejich splácení), které zdědil po otci. Na druhém místě se umístil Břeh, kde se Ludvík na sklonku sledovaného období usídlil. Jen tři písemnosti obdržel Lubín,¹²⁹ přestože byl v letech 1347–58 jeho rezidencí. Ostatním příjemcům bylo adresováno méně písemností.¹³⁰

Zajímavé je obsahové složení Ludvíkem vydávaných písemností. Dvě třetiny z nich tvoří dokumenty fiskálního charakteru.¹³¹ Skupinu lze ještě zúžit na písemnosti týkající se splácení dluhů především Lehnici. Ty jsou jí směřovány i v době, kdy tu Ludvík nevládl. Právě v 50. letech tento typ písemností naprosto převládá a zároveň dokresluje tíživou situaci lubínského a posléze březského knížete. Na druhém místě se co do počtu umístily konfirmační listiny. Je příznačné, že jediná konfirmace, kterou kníže vydal v 50. letech (ostatní spadají do předchozího decénia), se týkala potvrzení zástavy dolu městu Lehnici.¹³² Až za nimi byly zlistňovány trhové a obchodní náležitosti. Tři ze čtyř těchto listin ale připadají na období dvojvládní v lehnickém knížectví (1342–1346).¹³³ Jen jednu přichází písemnost ve věci městského zřízení – udělení lehnického práva Chojnovu.¹³⁴

Zajímavé je porovnání s obsahovou stránkou písemností jeho bratra Václava I. O něm budu hovořit samostatně, ale už teď je možné předeslat, že písemnosti fiskálního charakteru postihující splácení dluhů jsou u něj také doloženy poměrně četně, ale nikoliv v takové

129 K dějinám města: Konrad KLOSE, *Beiträge zur Geschichte der Stadt Lüben*, Lüben 1924; Jan BILIŇSKI, *Przewodnik po ziemi lubińskiej*, Wrocław 1971, s. 17–36.

130 Městští příjemci písemností Ludvíka I.: Lehnice (24 kusů), Břeh (5), Lubín (3), Olava (3), Goldberk (3), Chojnov (2), Mikołajowice (1).

131 SR 6104, 6859, 6863; RŠI I., č. 16, 159, 291; RŠI II., č. 377, 378, 411; Kobdzaj II., č. 19; RŠI II., č. 574, 807, 808; RŠI III., č. 51; RŠI IV., č. 22, 26, 246, 452, 542, 579, 596, 613, 665; RŠI V., č. 87.

132 RŠI II., č. 412.

133 SR 6710, 6952, RŠI I., č. 288; RŠI IV., č. 329.

134 RŠI I., č. 289. K dějinám města: *Chojnow dawniej i dziś. Szkice i materiały*, Ryszard GŁADKIEWICZ (red.), Chojnow 1992; Theodor SCHOLZ, *Chronik der Stadt Haynau in Schlesien*, Haynau 1869.

míře jako u Ludvíka. Dominance písemností tohoto druhu předznamenala i pozdější vývoj, kdy Ludvík vládl v brežském knížectví. Zkoumal jsem z tohoto pohledu (po roce 1360) jen písemnosti města Břehu.¹³⁵ Z dochované materie vyplynulo, že po roce 1360 se tato tendence ještě prohlubuje. Až do počátku 15. století tu přicházejí takřka pořád jen zlistinění fiskálních záležitostí. Tento trend je doložen i u jiných měst, ale v Břehu nabyl své nejextrémnější podoby.

Pokud jde o souvislost itineráře a místa vzniku zkoumaných písemností Ludvíka I., pak je nutno konstatovat, že tu do určité míry pokračují tendence, které jsme v tomto ohledu jmenovali u jeho otce Boleslava III. Závisí tudíž na rozsahu aktuálně spravovaného území a tím v úvahu připadající rezidence, kde mohl prodlévat se svým dvorem včetně knížecí kanceláře. V letech spoluvlády s bratrem Václavem v lehnickém knížectví dominuje jako místo vzniku zkoumaných písemností Lehnice bez ohledu na osobu příjemce. Situace se mění po roce 1347, kdy Ludvík samostatně spravoval lubínské knížectví. Tehdy se stává právě Lubín centrálním zlistinovacím místem jeho písemností pro města. V některých případech, je-li příjemcem Lehnice, došlo k zlistinění právního aktu právě zde (v Lehnici).¹³⁶ K další změně dochází po roce 1359 spolu s počátkem panování v Brežsku. Břeh zde však nepředstavuje hlavní místo vzniku sledovaných písemností, jako tomu bylo za vlády jeho otce. Častěji je tu určována osobou příjemce – jinými slovy: tyto kusy jsou vystavovány především ve městech, která byla i jejich adresátem.¹³⁷ Písemnosti pro Lehnici, které Ludvík v této době vydával (v letech 1359–1360), vznikají bez výjimky, což je zajímavé, v Lubíně.¹³⁸

Karel IV.

V případě Karla IV.¹³⁹ postihuje následující přehled jen část jeho vlády (do roku 1360). První listinu pro slezské město vydal roku 1341 a odtud se až do roku 1360 jejich počet stále zvyšuje. Celkem se dochovalo 48 kusů.¹⁴⁰

135 Podle *Codex diplomaticus Silesiae IX. Urkunden der Stadt Brieg*, hrsg. von Colmar GRÜNHAGEN, Breslau 1970.

136 *RŠI II.*, č. 377, 411; *Kobdzaj II.*, č. 19.

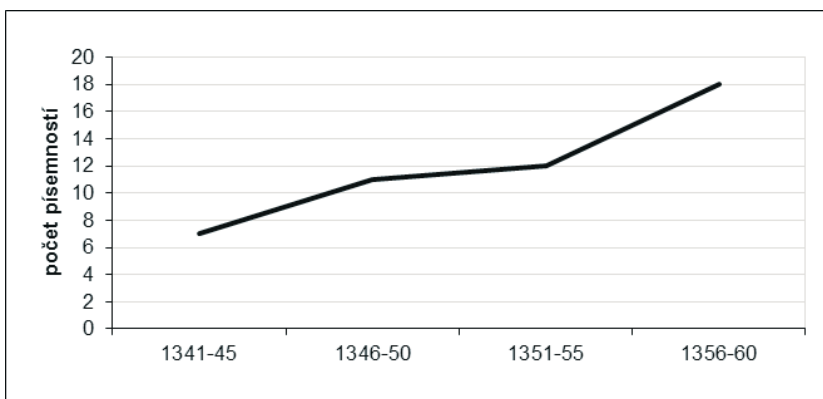
137 *RŠI IV.*, č. 487 (pro Břeh v Břehu), 579, 596 (pro Olavu v Olavě);

138 *RŠI IV.*, č. 452, 542, 613, 665; *RŠI V.*, č. 87.

139 Lenka BOBKOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české, IVa, 1310–1402*, Praha – Litomyšl 2003; Lenka BOBKOVÁ, *Územní politika Lucemburků na českém trůně*, Ústí nad Labem 1993; Jiří SPĚVÁČEK, *Karel IV. Život a dílo*, Praha 1978; František KAVKA, *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355–1378). Země České koruny, rodová, říšská a evropská politika*, I–II, Praha 1993; Ferdinand SEIBT, *Karl IV. Ein Kaiser in Europa 1316–1378*, Frankfurt am Main 2003.

140 *SR* 6674, 6703, 6704, 6784, 6839, 6880; *RŠI I.*, č. 241, 625, 626, 627, 713, 818, 819; *RŠI II.*, č. 137, 138, 184, 188, 189, 538 547, 617–619, 627, 688, 915, 969; *RŠI III.*, č. 3, 132, 142, 243, 344, 254, 296, 310, 404, 500; *RŠI IV.*, č. 360, 361, 370, 396, 397, 398, 445, 548; *RŠI V.*, č. 95, 294, 361.

XI. písemnosti Karla IV. pro slezské městské příjemce

Z příjemců tu opět nad všechny ční Vratislav. Z ostatních dosahuje vyšších počtů Frankenštejn, který Karel IV. od roku 1348 držel v zástavě od minstrberského vévody Mikuláše, roku 1351 došlo k jeho koupi a Frankenštejnsko se stalo přímou državou českého krále.¹⁴¹ Několik písemností obdržel Hlohov, který byl ale po část sledovaného období v zástavě.¹⁴² Tři písemnosti byly určeny pro města svídnicko-javorského knížectví poté, co byla mezi Karlem a Bolkem II. Svídnickým uzavřena nástupnická dohoda. U ostatních měst jde jen o jednotlivosti.¹⁴³

Z hlediska obsahu jednotlivých písemností pozorujeme určitá specifika. Do značné míry jsou upozaděny dokumenty v čistě fiskálních záležitostech, které se objevují až na třetím místě. Velmi hojně vydával Karel IV. konfirmace. Spolu s nimi se na špiaci zařadily trhové a obchodní písemnosti. S radostí vratislavští kupci hleděli především na udělování celních osvobození v Karlových zemích.¹⁴⁴ Roku 1359 je Karel zbavil nutnosti dodržování práva skladu v Praze¹⁴⁵ a téhož roku k tomu přibylo osvobození od cel ve Frankfurtu nad Mohanem.¹⁴⁶ Od cel v Čechách osvobodil Karel rovněž města svídnicko-javorského knížectví.¹⁴⁷ Vratislavi rozšířil některá trhová oprávnění.¹⁴⁸ Během obchodní války s Polskem na počátku 50. let 14. století obdrželi Vratislavští oprávnění zadržovat polské kupce.¹⁴⁹

Na třetím místě, jak řečeno, se nacházejí písemnosti ve fiskálních záležitostech.¹⁵⁰

141 Mlada HOLÁ, *Vratislavská hejtmanská kancelář za vlády Jana Lucemburského a Karla IV.* (SAP Supplementum ročníku LXI, č. 2), Praha 2011, s. 42.

142 *Tamtéž*, s. 40; Jana WOJTUCKA, *Začlenění Hlohovska do Koruny české a jeho vývoj v letech 1331–1384*, in: *Korunní země v dějinách českého státu. I., Integrační a partikulární rysy českého státu v pozdním středověku*, Lenka Bobková (ed.), Ústí nad Labem 2003, s. 96–160.

143 Městští příjemci písemností Karla IV.: Vratislav (34 kusů), Frankenštejn (6), Hlohov (3), města svídnicko-javorského knížectví (3), Nisa (1), Krapkovice (1), Namyslov (1).

144 *RŠ I.*, č. 625.

145 *RŠ IV.*, č. 360.

146 *RŠ IV.*, č. 445.

147 *RŠ I.*, č. 969; *RŠ III.*, č. 132

148 *RŠ II.*, č. 188, 189, 619.

149 *RŠ II.*, č. 627.

150 *SR 6784, 6839, 6880; RŠ II.*, č. 547; *RŠ III.*, č. 3, 296; *RŠ IV.*, č. 398; *RŠ V.*, č. 95.

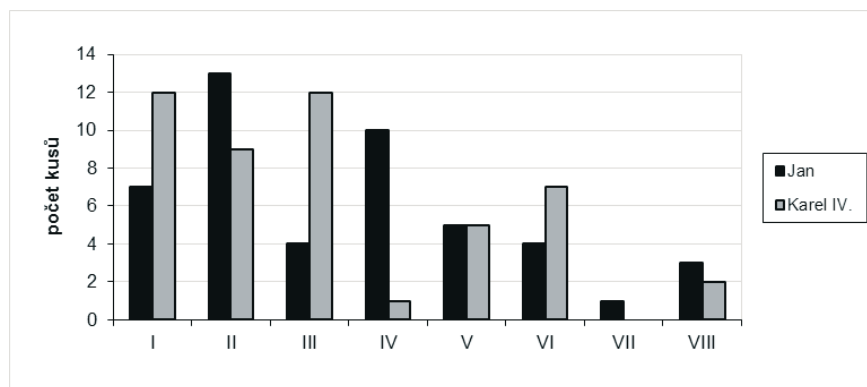
Značná část vznikla ve spojitosti s dluhem, jaký měli čeští králové ve Vratislavi, část jsou poukázání sum královských příjmů třetím osobám (na vyrovnání jejich dluhů). Roku 1360 udělil Karel Vratislavi právo razit zlatou minci, přičemž si vyhradil dvě třetiny z příjmů ražby.¹⁵¹

Poměrně značné množství Karlových písemností lze zařadit mezi politické záležitosti. Dvakrát se objevuje příkaz ke složení holdu, který byl v prvním případě určen pro Frankenštejn, v druhém pro Vratislav.¹⁵² Patří sem řada slibů pro svídnicko-javorská města zlistiněných roku 1356.¹⁵³ Roku 1353 panovník rozkazoval Kladsku, Frankenštejnu a Nise, aby neobtěžovaly poddané kameneckého kláštera.¹⁵⁴ Do stejné skupiny náleží i mandát ohledně odstranění jezů a rozhodnutí ve sporu Vratislavi s olbínskou kanonií.¹⁵⁵

Dvě písemnosti patří k židovské tématice. Roku 1347 Karel zlistiňoval ohledně židovské jurisdikce, roku 1349 ve věci předání židovských majetků. Obě listiny byly určeny pro Vratislav. Druhá z nich byla důsledkem židovského pogromu, který se odehrál ve městě na konci května téhož roku.¹⁵⁶

Srovnáme-li z obsahového hlediska Janovy a Karlovy (do roku 1360) písemnosti pro slezská města, lze vysledovat nikoliv nepodstatné rozdíly. Srovnání je tím instruktivnější, že u obou se dochoval prakticky stejný počet dokumentů. Karel vydal více konfirmací a observací a také písemností v politických, trhovích a obchodních záležitostech. Častější byly naopak Janovy fiskální a soudní písemnosti. V ostatních kategoriích jsou rozdíly nepatrné. Celkově lze říci, že těžiště písemností doby Janovy se ze soudní oblasti přesunulo za Karla IV. do oblasti trhu a obchodu – právě tyto dvě kategorie zaznamenávají nejvýraznější kolísání ve srovnání obou panovníků.

XII. obsahové dělení písemností Jana a Karla IV. pro slezská města¹⁵⁷

151 *RŠI V.*, č. 95.

152 *RŠI I.*, č. 818; *RŠI IV.*, č. 396.

153 *RŠI III.*, č. 254.

154 *RŠI II.*, č. 915.

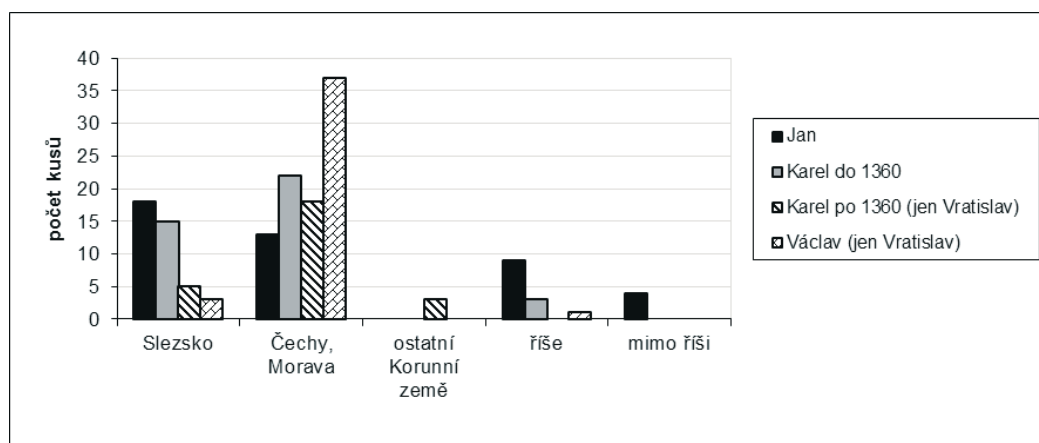
155 *RŠI III.*, č. 142; *RŠI V.*, č. 294, 361.

156 Cezary BUŠKO – Mateusz GOLINIŃSKI – Michał KACZMAREK – Leszek ZIĄTKOWSKI, *Historia Wrocławia*, s. 157.

157 I. konfirmace, observace, II. fiskální záležitosti, III. trhové a obchodní záležitosti, IV. soudní záležitosti, V. písemnosti městského zřízení, VI. politické záležitosti, VII. církevní záležitosti, VIII. židé.

Srovnáme také místa vydání, jak bylo předesláno výše.¹⁵⁸ Pro Jana a Karla (do roku 1360) je k dispozici kompletní materie. Pro období po roce 1360 jsem vycházel jen z vratislavského diplomatáře,¹⁵⁹ pro dobu vlády Václava IV. jen z originálního dochování pro Vratislav.¹⁶⁰ Janovy i Karlovy písemnosti byly ale valnou měrou určeny právě pro toto město, takže se nedopouštíme takového zkreslení, vezmeme-li jej po roce 1360 za bernou minci. Zatímco ještě za Jana byla téměř třetina jeho písemností pro slezská města vydávána ve Slezsku, za Karla se tento poměr vychyluje výrazněji ve prospěch českých a moravských lokalit. Zvláště po roce 1360 je tento trend zcela zřetelný a Slezsko jako místo vydání zkoumaných písemností ustupuje do pozadí. Postupující Václavova nechuť cestovat mimo hranice Čech pak způsobila, že 90 % svých dokumentů pro Vratislav vydal v Čechách. Jediná písemnost, která byla za jeho vlády pro Vratislav vydána v říši, spadá do období jeho druhého zajetí.¹⁶¹

XIII. místa vydání písemností Jana, Karla a Václava IV. pro slezská města

Václav I. Lehnický

Pro počátky vlády Václava I. Lehnického¹⁶² platí totéž, co pro jeho bratra Ludvíka – společná vláda s bratrem v lehnickém knížectví v letech 1342–1346, což znamenalo i společné zlistňování. Po roce 1346 již Václav vydává písemnosti (až na výjimky)

158 Srov. Ivan HLAVÁČEK, *Vratislav jako místo pobytu Karla IV. a Václava IV. (k interpretaci pozdněstředověkých panovnických itinerářů)*, in: *Źródłoznawstwo i studia historyczne*, Kazimierz Bobowski (ed.), Wrocław 1989, s. 165–174; Mlada HOLÁ, *Pobyty Karla IV. a jeho dvora ve Vratislavi v letech 1348–1372*, in: *Dvory a rezidence ve středověku (Mediaevalia Historica Bohemica, Supplementum 1)*, Dana Dvořáčková-Malá (ed.), Praha 2006, s. 163–189.

159 *Breslauer Urkundenbuch, Bd. 1*, hrsg. von Georg KORN, Breslau 1870.

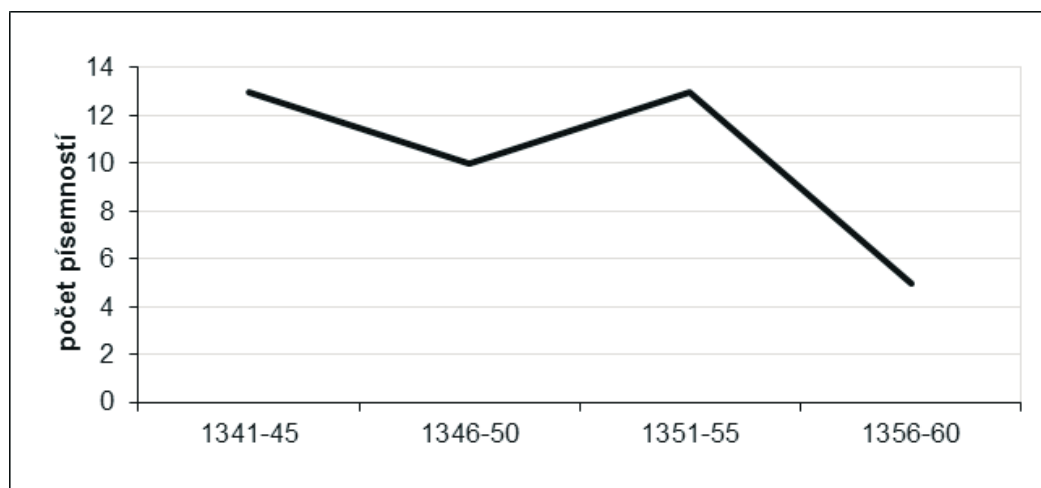
160 Na základě *Katalog dokumentów przechowywanych w archiwach państwowych Dolnego Śląska, T. V–VIII (1366–1400)*, oprac. Roman STELMACH – Rościsław ŻERELIK, Wrocław 1991–1998 a fondu Archiwum Państwowe we Wrocławiu, Dokumenty miasta Wrocławia.

161 AP Wrocław, DM Wrocławia, č. 1026.

162 Krzysztof R. PROKOP, *Wacław I*, in: Stanisław Szczur – Krzysztof Ożóg, *Piastowie*, Kraków 1999, s. 443–445; Kazimierz BOBOWSKI, *Etapy rozwoju miasta w okresie piastowskim*, in: Stanisław Dąbrowski (ed.), *Legnica. zarys monografii miasta*, Wrocław – Legnica 1998.

samostatně. Až do poloviny 50. let se počty jeho kusů drží na podobné úrovni, v závěru 50. let jejich četnost klesá.¹⁶³ Celkově se dochovalo 41 písemností pro sledované příjemce.¹⁶⁴

XIV. písemnosti Václava I. Lehnického pro slezské městské příjemce

Nepřekvapuje, že nejvíce dokumentů bylo určeno pro Lehnici. Více kusů obdržel ještě Goldberk a Chojnov. Ostatní města byla zastoupena jen jednotlivinami.¹⁶⁵

Z obsahového hlediska jsou na vrcholu písemnosti fiskálního charakteru.¹⁶⁶ Již výše bylo leccos naznačeno o finanční politice lehnických knížat. Dluhy převzaté po otci byly obrovské a právě tato skutečnost determinovala obsah písemností fiskálního charakteru. Stejně jako v případě bratra Ludvíka, i u Václava narůstá počet těchto písemností od přelomu 40. a 50. let. V případě Václava však zcela nevytlačují zlistinění ostatních záležitostí.

Na dalším místě v pořadí se nacházejí písemnosti z oblasti městského zřízení. Obsahovaly udělení městského práva: Chojnovu bylo uděleno nejprve lehnické právo, posléze magdeburské,¹⁶⁷ Goldberku magdeburské právo.¹⁶⁸ Lehnice a Chojnov byly roku 1353 nadány privilegiem svobodné volby radních.¹⁶⁹ Goldberku bylo roku 1348 reglementováno dědické právo.¹⁷⁰

Na dalším místě se umístily konfirmace spolu s písemnostmi v trhových a obchodních záležitostech – právě těch bylo kupříkladu ve srovnání s listinami Karla IV. velmi málo.

163 Václav žil do roku 1364.

164 SR 6710, 6859, 6863, 6915, 6952; RŠI I., č. 15, 16, 159, 288, 289, 291; Kobdzaj I., č. 17; RŠI I., č. 381, 505, 589, 639, 640, 641, 642, 726, 746, 757; RŠI II., č. 56, 417, 574, 584, 585, 599, 606, 644, 815, 829, 835, 846; RŠI III., č. 63, 105, 384, 525, 543; RŠI IV., č. 26, 515.

165 Městští příjemci písemností Václava I. Lehnického: Lehnice (22 kusů), Goldberk (14), Chojnov (7), Mikołajowice (1), Břeh (1), Lubín (1).

166 SR 6859, 6863; RŠI I., č. 16, 159, 291, 381, 589, 641; RŠI II., č. 56, 417, 574, 585, 599, 606, 644, 846; RŠI III., č. 63, 105; RŠI IV., č. 26, 515.

167 RŠI I., č. 289; RŠI III., č. 525.

168 RŠI III. č. 543.

169 RŠI II. č. 815, 829.

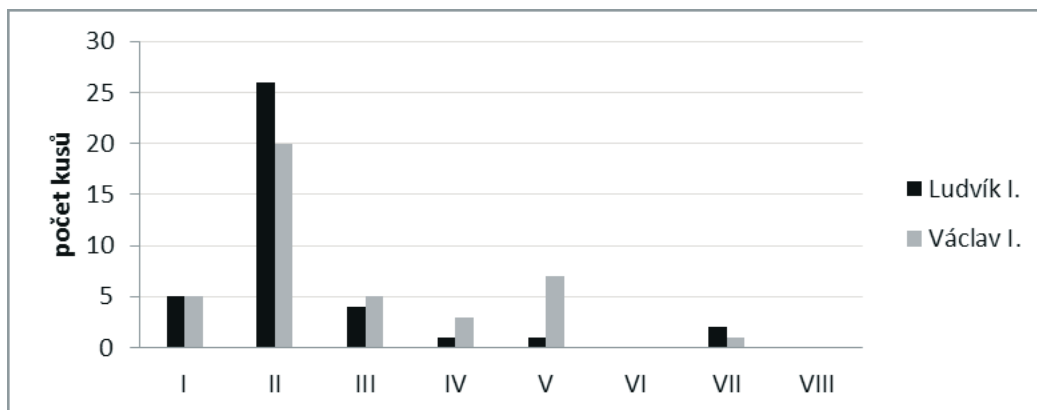
170 RŠI I., č. 757.

Na druhou stranu to souzní se stavem, jaký panoval u jeho bratra Ludvíka. Dvakrát Václav (spolu s bratrem) vysadil solný trh v Lehnici.¹⁷¹ O deset let později nadal Lehnici pro změnu chlebovým trhem.¹⁷² Dvě písemnosti se týkaly nového města v blízkosti Lehnice – Mikołajowic. Vztahovaly se k prodeji piva, chleba a bot, druhá potom k vykonávání řemesel.¹⁷³ První z těchto listin ale byla vydána ve prospěch Lehnice, Golberku, Chojnova a Lubína, neboť pro ně nové urbánní centrum představovalo nevíтанou konkurenci. Václav s Ludvíkem se roku 1345 museli zaručit, že existence Mikołajowic nebude na škodu městům v lehnickém knížectví.¹⁷⁴ i v tom je vidět finanční závislost tehdejších lehnických knížat na městech. Ta si de facto vynutila degradaci Mikołajowic na město druhé kategorie s velmi omezenými hospodářskými možnostmi.

Třikrát se Václavovými písemnostmi mihnou soudní záležitosti,¹⁷⁵ jednou máme co do činění s církevní oblastí – týkala se prodeje platu městskému špitálu v Goldberku.¹⁷⁶

Srovnáme-li obsahové dělení písemností pro města bratrů Ludvíka I. a Václava I. (oba jich vydali zhruba stejně), lze vidět již výše naznačené. Zatímco u Ludvíka druhá skupina fiskálních záležitostí citelně potlačila všechny ostatní obsahové skupiny, u Václava k tomu nedošlo v takové míře. Vyrovnaný je ve vzájemném srovnání počet konfirmací a trhových a obchodních písemností.

XV. obsahové dělení písemností Ludvíka I. a Václava I. pro slezská města¹⁷⁷

Zkoumané Václavovy písemnosti pro knížecí města vznikaly v naprosté většině případů v sídelní Lehnici. Pouze Goldberg ve dvou případech využil návštěvy zeměpána ve svých hradbách a nechal si od něj vystavit požadované dokumenty.¹⁷⁸ i pro jiná města Václav

171 SR 6710, 6952.

172 RŠI II., č. 584.

173 RŠI I., č. 288, 746.

174 RŠI I., č. 291.

175 RŠI I., č. 639, 640, 642.

176 RŠI III., č. 384.

177 I. konfirmace, observace, II. fiskální záležitosti, III. trhové a obchodní záležitosti, IV. soudní záležitosti, V. písemnosti městského zřízení, VI. politické záležitosti, VII. církevní záležitosti, VIII. židé.

178 Kobdzaj I., č. 17; RŠI I., č. 757.

zlistiňuje takřka vždy v Lehnici. Výjimkou jsou pouze dva pobyty ve Vratislavi – v roce 1352 a 1357 – kdy vyřizoval i záležitosti svých měst.¹⁷⁹

IV.

Na předchozích rádcích byla nejprve věnována pozornost produkci zeměpanských kancelářů vůči zkoumaným příjemcům. V celkových přehledech, jejichž záběr byl z důvodů edičního zpřístupnění většinou limitován rokem 1360, byly zdůrazněny dva důležité okamžiky, kdy došlo k velkým skokům v počtu dochovaných zeměpanských kusů pro tyto příjemce. Prvním byl zhruba rok 1300, kdy po tomto datu dochází ke zdvojnásobení produkce. Druhým byla 40. léta 14. století, z nichž pochází výrazně více zeměpanských dokumentů pro města, než tomu bylo jak dříve, tak i posléze. Důvody spočívaly v dynastických změnách v lehnicko-břežském knížectví, potažmo ve Vratislavsku, nicméně přistupovaly k tomu i jiné bezprostřední příčiny, které nejsou ve všech detailech rekonstruovatelné.

Pozornost byla věnována i obsahovému složení zkoumaných písemností. Z osmi vytvořených skupin byly nejčastěji zlistiňovány fiskální záležitosti. Příliš za nimi nezaostávaly písemnosti vystavované v otázkách trhu a obchodu, stejně jako v městském zřízení. Stranou nezůstávaly ani konfirmace, často se uplatňovaly observační listiny. Vzájemné početní relace mezi jednotlivými skupinami během desetiletí kolísaly, ale fiskální záležitosti vždy představovaly nejčastější náplň zkoumaných písemností.

Statistického porovnání se dočkali též jednotliví příjemci. Ze srovnání jasně vyplynula vedoucí úloha Vratislavi. Za ní se vykristalizovala dvojice měst, která sice co do počtu obdržených zeměpanských písemností nedosahovala úrovně slezské metropole, přesto ale měla výrazný náskok před ostatními příjemci. Byla to Lehnice a Svídnice. Třetí skupinu pak tvořila města, u nichž se počet dochovaných kusů vzájemně dosti přibližoval a naopak směrem dolů byl zřetelně ohraničen větší mezerou. Patří sem Břeh, Goldberk a Hlohov. Mezi zkoumanými příjemci vystoupilo celkem 42 subjektů. Města z čela žebříčku se koncentrovala geograficky do tří knížectví: vratislavského, lehnicko-břežského a svídnicko-javorského. Až za nimi se nachází hlohovské knížectví, ostatní stojí v pozadí.

Sestavenému pořadí jednotlivých vydavatelů vévodili Boleslav III. Marnotratný, lehnicko-břežský vévoda, a Bolek II. Malý, svídnický kníže. Druhou silnou skupinu, byť početně zaostávající za prvními dvěma, představovali Karel IV., Jan Lucemburský, Václav I. Lehnický a Ludvík I. (později Břežský). Celkem mezi vydavateli vystoupilo 36 osob, ale jen zmíněná první šestice měla „na svědomí“ 65% všech písemností. Největší pozornost byla pochopitelně věnována Boleslavu III. a Bolkovi II. Boleslav III. vydával nejvíce písemností pro města ve druhé polovině 20. let. Mezi nejčastějšími příjemci se nacházela Lehnice a Břeh. Náplní jeho písemností byly nejvíce fiskální záležitosti, ale hodně vydával i konfirmační a observační listiny. Obsahově se značné množství jeho kusů týkalo jeho zadlužení u měst knížectví (hlavně Lehnice), do jejichž finanční závislosti se tak dostával. Bolek II. Svídnický nejintenzivněji zlistiňoval pro města v 2. polovině 40. let a nejčastěji byly jeho písemnosti určeny Svídnici. Proporce obsahových kategorií jeho dokumentů pro města v zásadě odpovídaly celoslezským tendencím.

Zajímavou součástí přehledů listinné emise je jejich vztah k místu vydání. Ten byl

179 *RŠI II.*, č. 584; *RŠI IV.*, č. 525, 543.

do značné míry určován omezeným počtem knížecích rezidencí ve Slezsku – u většiny zkoumaných vydavatelů tak hrál roli právě tento centrální bod jejich správní a vládní činnosti. Vedle toho ale v některých případech využívala jednotlivá města cest svého knížete a nechávala si od něj vystavovat listiny za svými hradbami. Výraznější byly tyto tendence u Bolka II. Svidnického než u knížat lehnicko-břežských. Samostatnou kapitolu v tomto ohledu představují čeští králové: počet písemností vystavených pro slezská města přímo ve Slezsku postupně klesá; písemná komunikace se stále častěji odehrávala za pomoci poslů (především Vratislavi), kteří byli nuceni svého zeměpána hledat na různých místech jeho království.

Písemnosti některých dvojic vládnoucích panovníků byly vybrány v určitých ohledech pro srovnání. Připomeňme porovnání obsahových skupin písemností Jana Lucemburského a Karla IV., které ukázalo některé výraznější rozdíly (Karel vydával více dokumentů ve věcech obchodu a trhu a politických záležitostech, Jan zase v oblasti soudnictví). Porovnání se týkalo rovněž míst vydání písemností českými králi pro slezská města (s důrazem na Vratislav). Po obsahové stránce byly konfrontovány také písemnosti bratrů Václava I. Lehnického a Ludvíka I. Nebyly mezi nimi takové rozdíly jako mezi dokumenty Jana Lucemburského a Karla IV., i když i zde se vyskytly určité rozdílnosti.

Mezi zkoumanými vydavateli se v nejvíce ohledech vymykal Karel IV. Nemám zde na mysli jen místa, kde příslušné kusy vznikaly, ale především jejich obsahovou stránku, která se lišila od většiny ostatních zkoumaných původců. Šlo především o poměrně masivní uplatnění konfirmačních listin, ale také písemností ve věcech obchodu a trhu – tento stav byl dán již jen jeho výrazně širšími manévrovacími schopnostmi, než jakými disponovala slezská knížata. Ale v míře emise těchto písemností se výrazně lišil i od svého otce Jana.

V mnoha ohledech byla specifická též listinná produkce Boleslava III. Marnotratného, která měla do určité míry své pokračování i za vlády jeho synů. Mezi typické znaky patřilo poměrně značné používání specifického druhu tzv. observačních listin.

Stranou podrobnějšího zájmu musely zůstat potvrzovací listiny, které často vypovídají více než jen o pouhém stvrzování aktuálních příjemcových práv. Jejich uplatnění se ve Slezsku lišilo podle jednotlivých knížectví a vyvstávají tu poměrně zajímavé rozdíly.¹⁸⁰ Stejně tak mimo rámec této studie jsem ponechal jazykovou stránku pojednávaných písemností.¹⁸¹ Samostatnou pozornost by si zasloužila i otázka knížecích itinerářů, role jejich rezidencí a jednotlivých příjemců na listinnou emisi.

Sama o sobě předkládaná studie přináší možná více otázek, než uspokojivých odpovědí. Ovšem ani to nemusí být od věci. Při tomto hodnocení nesmíme nikdy zapomínat, jakou roli ve zlistinění toho či onoho aktu hrál vydavatel a jakou příjemce. Zatímco u listin či privilegií vycházel prvotní podnět ze strany budoucího příjemce, u materiálu mandátového byla iniciativa především na straně vydavatele, byť tu samozřejmě mohly hrát roli i jiné subjekty. Vydání každé písemnosti tak bylo svým způsobem výsledkem interakce dvou, někdy i více stran. Zajímavým způsobem pak tyto skutečnosti vyplouvají na povrch při srovnání jedné příjemecké skupiny a dvou po sobě následujících vydavatelů. Patrně

180 Viz Tomáš VELIČKA, *Zeměpanské konfirmační listiny pro slezská města do počátku 15. století*, Roczniki historyczne 82, 2016, s. 7–62.

181 Samostatně byla analyzována v práci: Tomáš Velička, *Od latiny k němčině. Slezská města jako vydavatel i příjemce německých a latinských písemností ve 14. století*, Historie – otázky – problémy 7, 2015/1, s. 113–129.

rozdíly jsem uváděl výše kupříkladu u Jana Lucemburského a Karla IV. Karlův přístup ke Slezsku se tak zrcadlí i v této rovině. Nicméně i ostatní vydavatele je třeba hodnotit zároveň odděleně a zároveň neztrácet ze zřetele celoslezský vývoj, neboť jednotlivé regiony měly své mocensko-politická a správní specifika, které snad pomohla tato studie v určitém ohledu přiblížit.

Sovereign documents for Silesian towns (until 1360). An attempt at a statistical survey

(Summary)

This study deals with the sovereign documentary production intended for Silesian towns until 1360 - the upper time limit is given here by the level of publication accessibility. The effort is to present a comprehensive view of the preserved matter and to evaluate it from several perspectives. The first view is a chronological one, which gives a finding of a gradually increasing amount of the preserved materials, when the period around 1300 and 1340 can be marked as certain turning points. The second possible view is the examination of these documents in terms of their content - by dividing them into several related groups (and their projection into the timeline, as well as consideration of individual recipients and publishers). The question relating to the individual recipients and the order of the preserved documents is equally important (Wrocław, Swidnica and Legnica occupy the top positions). Something similar was also performed as for the individual publishers, all of whom were dominated by Legnica-Brzeg Duke Boleslav III and Swidnica Prince Bolek II the Small. Further, the links between the itinerary and the issue of the documents published were examined - it was mostly true that the document was drawn up in the location the recipient came from, nevertheless, the situation slightly differed with individual publishers. In the overall sense, the documents issued by Charles IV (with regard to their content and place of issue) and Boleslav III (as for the content) occupied a unique position in the Silesian area. All the analyses are, of course, conducted upon realizing the fact that we are working with the preserved matter that does not need to faithfully mirror the original situation in all respects.